

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового контролю та аудиту**

БІЛЕЦЬКИЙ Максим Володимирович

АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК І СПОСОБИ ЙОГО МІНІМІЗАЦІЇ

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійна програма «Аудит та державний фінансовий контроль»

кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ОАДФКм-21
Білецький М. В.

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Лучко М.Р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти виникнення аудиторського ризику та методи управління ним.....	7
1.1 Сутність виникнення ризиків аудиторської діяльності.....	7
1.2 Класифікація аудиторських ризиків та факторів впливу з метою Управління.....	16
1.3 Організація внутрішнього аудиту на підприємствах: ризик-орієнтований підхід.....	26
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. Методика аналізу аудиторських ризиків	35
2.1 Методичні підходи до оцінювання аудиторського ризику.....	35
2.2 Методика визначення аудиторського ризику в умовах діджиталізації облікової і аудиторської інформації.....	41
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. Управління аудиторськими ризиками з метою їх мінімізації.....	52
3.1 Основні напрями управління аудиторськими ризиками.....	52
3.2 Ризик-менеджмент у практиці внутрішнього аудиту.....	60
3.3 Застосування штучного інтелекту для управління аудиторськими ризиками.....	69
Висновки до розділу 3.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах економічної нестабільності та швидкого розвитку інформаційних технологій аудиторська діяльність зазнає значного впливу з боку зовнішніх і внутрішніх чинників ризику. Аудиторський ризик є невід'ємною частиною професійної діяльності аудитора та визначається ймовірністю надання невірних висновків через недоліки в інформації, методах або організації процесу аудиту. Особливого значення це питання набуває в умовах діджиталізації, яка сприяє не лише автоматизації процесів, але й створює нові ризики, пов'язані з кіберзагрозами та обмеженнями у верифікації інформації.

Виникнення аудиторських ризиків може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Вони здатні впливати на достовірність фінансової звітності, прийняття управлінських рішень та загальну ефективність функціонування підприємств. Тому дослідження методів управління аудиторськими ризиками, зокрема застосування ризик-менеджменту та інноваційних підходів, таких як штучний інтелект, стає необхідним кроком до забезпечення надійності та прозорості аудиту.

Вагомий внесок у розвиток теорії й практики управління аудиторськими ризиками зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: М.Т. Білуха, С.Ф. Голов, Н.М. Ткаченко, С.Я. Зубілевич, О.В. Петрик, К. Шилдс, Р. Додж, Л. Фостер, Дж. К. Робертсон, Ф. Л. Дефліз, В. Ю. Фабіянська, Н. З. Яцишин, В. М. Вакаров. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, питання мінімізації аудиторського ризику в умовах сучасної цифрової трансформації залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого наукового обґрунтування.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні теоретичних аспектів аудиторського ризику та розробка практичних рекомендацій щодо управління й мінімізації ризиків у процесі аудиторської діяльності.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено виконання таких завдань:

- розкрити сутність виникнення ризиків аудиторської діяльності та дослідити їх вплив на якість аудиту.
- провести класифікацію аудиторських ризиків та визначити фактори впливу з метою вдосконалення управління ними.
- проаналізувати організацію внутрішнього аудиту на підприємствах із застосуванням ризик-орієнтованого підходу.
- дослідити методичні підходи до оцінювання аудиторського ризику та розробити рекомендації щодо їх удосконалення.
- розробити методикау визначення аудиторського ризику в умовах діджиталізації облікової та аудиторської інформації.
- визначити основні напрями управління аудиторськими ризиками для їх мінімізації.
- розкрити особливості ризик-менеджменту в практиці внутрішнього аудиту та запропонувати шляхи його вдосконалення.
- дослідити можливості застосування штучного інтелекту для управління аудиторськими ризиками та підвищення ефективності аудиторської діяльності.

Об’єкт дослідження є процеси формування, оцінювання та мінімізації аудиторських ризиків, які включають аналіз їхніх джерел, впливу на якість аудиторської діяльності та пошук ефективних інструментів для забезпечення їхнього управління.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методичних та практичних аспектів управління аудиторськими ризиками. Він охоплює питання ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків, які виникають у процесі аудиторської діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети кваліфікаційної роботи використовувалися такі методи: **аналіз** — застосовувався для деталізації поняття

«аудиторський ризик», його розчленування на складові з метою уточнення сутності та визначення впливу окремих факторів; **синтез** — використовувався для узагальнення теоретичних і практичних аспектів оцінки аудиторського ризику; **групування** — дозволило систематизувати аудиторські ризики за характером їх виникнення та виділити ключові фактори, що впливають на їх рівень; **табличний і графічний методи** — застосовувалися для наочного представлення результатів дослідження у вигляді таблиць, графіків і діаграм; **індукція та дедукція** — використовувалися для формування загальних висновків на основі окремих випадків аудиторських ризиків та для виведення конкретних рекомендацій з теоретичних положень; **структурно-логічний аналіз** — забезпечив упорядкування логічної структури дослідження, що дозволило виділити послідовність етапів роботи з оцінки та мінімізації аудиторських ризиків; **причинно-наслідковий аналіз** — використовувався для ідентифікації основних факторів, які впливають на рівень аудиторського ризику, та визначення їхнього взаємозв'язку з результатами аудиторської діяльності; **моделювання** — дозволило побудувати алгоритм оцінювання аудиторського ризику та розробити рекомендації з його мінімізації застосовуючи ІІІ; **статистичний метод** — застосовувався для вивчення частоти виникнення аудиторських ризиків, їх впливу на результати перевірок та визначення закономірностей у їхній динаміці.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні методичних підходів до оцінки аудиторського ризику та розробці інноваційних рекомендацій для мінімізації ризиків у цифровому середовищі. У роботі запропоновано нову класифікацію аудиторських ризиків, що враховує сучасні фактори, такі як діджиталізація облікової інформації та використання автоматизованих систем. Розроблено алгоритм оцінювання ризиків, що включає інтеграцію інструментів штучного інтелекту для аналізу великих даних.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для покращення практики управління аудиторськими

ризиками, підвищення надійності аудиторських перевірок і вдосконалення систем внутрішнього контролю підприємств.

Апробації наукових досліджень. За результатами проведених досліджень автором опубліковані тези на конференціях на теми: «Причини виникнення аудиторського ризику в сучасних економічних умовах», «Застосування штучного інтелекту для управління аудиторським ризиком»

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основна частина роботи займає 72, список літератури містить 77 позицій, розміщені на 8 сторінках. У роботі представлено 16 таблиць, 4 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ АУДИТОРСЬКОГО РИЗИКУ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМ

1.1. Сутність виникнення ризиків аудиторської діяльності

Аудиторська діяльність, попри те, що є видом підприємництва, має характерні риси, котрі формують специфічні типи ризиків. Аудитор мусить достеменно розуміти сутність кожного такого ризику, його складові елементи, методи ідентифікації та визначення гранично допустимого рівня.

Історично незалежний аудит проходив еволюційний шлях, протягом якого змінювалися підходи до контролю. Від первісної суцільної перевірки всіх господарських операцій підприємства-клієнта аудиторі поступово перейшли до вибіркового дослідження, що й спричинило методологічні трансформації.

Науковці, характеризуючи процес методологічного розвитку аудиту, виділяють декілька ключових підходів:

1. Підтверджуючий аудит: орієнтований на детальну перевірку господарських операцій із метою підтвердження достовірності звітних показників.
2. Процедурний: зосереджений на аналізі певних процедур та операцій, аби визначити ступінь їх коректності та повноти виконання.
3. Системно-орієнтований: оцінює систему внутрішнього контролю та обліку для визначення рівня довіри до неї та можливості покластися на системні механізми управління ризиками.
4. Аудит зон ризику: фокусується на найбільш уразливих ділянках діяльності підприємства, в яких імовірність викривлень або помилок є найбільшою, приділяючи основну увагу ризикоорієнтованим процедурам.

У таблиці 1.1 детальніше розглянуто кожен із цих підходів, що допоможе простежити еволюційні зміни в практиці незалежного аудиту, від первинних

концепцій до ризик-орієнтованого підходу, спрямованого на ефективніше використання ресурсів та підвищення якості аудиторських висновків.

Таблиця 1.1

Підходи та еволюція незалежного аудиту

Підхід	Характеристика
Підтверджуючий аудит	Один із найдавніших підходів, зосереджується на детальній перевірці великого обсягу первинної документації, що дозволяє забезпечити високу точність аналізу. Однак через значну трудомісткість та ризик суб'єктивності при інтерпретації даних цей підхід поступово втрачає популярність, оскільки інші методи виявляються більш ефективними. У сучасній аудиторській практиці підтверджуючий аудит застосовується лише обмежено, найчастіше у випадках, коли інші методи не є доцільними.
Процедурний аудит	Акцентує увагу на дотриманні процедур і політик підприємства, що регламентують ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності. Цей підхід є менш трудомістким, ніж підтверджуючий аудит, проте також має свої обмеження. Основний недолік полягає у тому, що недоліки в процедурних аспектах можуть залишатися непоміченими, що створює ризики для достовірності аудиту. Незважаючи на це, процедурний аудит дозволяє систематизувати перевірку та забезпечити відповідність законодавчим нормам.

<p style="text-align: center;">Системно-орієнтований аудит</p>	<p>Став важливим етапом у розвитку аудиту завдяки своїй орієнтації на оцінку внутрішніх систем контролю. Його головною перевагою є можливість скорочення обсягу перевірки без втрати якості. Зосереджуючи увагу на ефективності функціонування внутрішніх систем, цей підхід дозволяє швидко виявляти системні недоліки та знижувати ризики помилок у фінансовій звітності. Це робить його одним із ключових інструментів сучасного управління аудиторським ризиком.</p>
<p style="text-align: center;">Аудит зон ризику</p>	<p>Є найбільш прогресивним та ефективним підходом, який зосереджується на найризиковіших елементах фінансової звітності. Цей метод дозволяє аудиторським фірмам максимально ефективно використовувати свої ресурси, спрямовуючи зусилля на перевірку ділянок із найвищою ймовірністю помилок або шахрайства. Завдяки цьому підходу вдається суттєво підвищити якість аудиторських перевірок та забезпечити точність оцінки ризиків, що є вкрай важливим у сучасній динамічній бізнес-середовищі.</p>

Джерело [61].

Отже, найбільшій увазі визначення аудиторського ризику набуває при застосуванні четвертого підходу – аудиту зон ризику. Водночас варто зауважити, що аудиторський ризик залишається релевантним і для решти трьох підходів, хоча й у різному ступені. Зокрема, виняткового значення він набуває при використанні системно-орієнтованого аудиту, а ще більш істотним стає при аудиті зон ризику.

Головним принципом у цьому разі виступає спрямування ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів: найбільш ризикові сфери мають

отримувати найпильнішу увагу з боку аудитора. Цю логіку можна наочно проілюструвати за допомогою таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Дії аудитора під час застосування підходу для оцінки ризику

Рівні ризику	Дії аудитора під час надання аудиторських послуг
Низький	Аудиторські процедури здійснюються в стандартному режимі, без додаткових заходів контролю. У таких випадках дії аудитора є звичайними, відповідаючи типовим вимогам аудиторських стандартів. Це дозволяє уникнути перевитрати ресурсів, оскільки ймовірність суттєвих викривлень у фінансовій звітності мінімальна.
Середній	Аудитор приділяє додаткову увагу певним аспектам, які можуть містити потенційні помилки. У таких ситуаціях застосовуються додаткові перевірки, зокрема аналітичні процедури, що спрямовані на детальну оцінку ризикових зон. Це допомагає мінімізувати ризик невиявлення суттєвих викривлень і забезпечити достовірність фінансової звітності.
Високий	У цьому випадку аудитори проводять поглиблені перевірки, які включають комплексні контрольні заходи та аналітичні процедури. Важливим є застосування посиленого нагляду, що передбачає частіші перевірки та підвищену увагу до потенційних зон ризику. Такі дії дозволяють ідентифікувати навіть приховані викривлення, підвищуючи загальну якість аудиторської перевірки.

Примітка: Розроблено автором за даними [6].

Вивчення природи аудиторського ризику передбачає спершу усвідомлення ризику як економічної категорії. Ризик розглядається як подія чи дія, що може або відбутися, або не відбутися, результатом чого може бути як негативний, так і нульовий чи позитивний вплив на економічний стан суб'єкта господарювання.

Сутність аудиту полягає у формуванні незалежної професійної думки щодо достовірності фінансової звітності та її відповідності чинним нормативно-правовим вимогам. Рішення, що приймаються на основі аудиторського висновку, безпосередньо впливають на користувачів цієї інформації.

Професійне судження аудитора є основним елементом аудиторського процесу, адже воно базується на застосуванні його знань, досвіду та компетенцій при плануванні, зборі й аналізі аудиторських доказів, а також під час формулювання незалежного висновку. Цей висновок є кінцевою метою аудиту, тому точність і обґрунтованість судження визначають успішність усього аудиторського процесу. Прийняття рішень, яке є предметом професійного судження, охоплює всі етапи перевірки – від вибору об'єкта до підготовки аудиторського звіту. Однак ключовим завданням залишається визначення типу висновку, оскільки саме він впливає на цінність і надійність фінансової інформації для її користувачів [18].

При оцінюванні аудиторського ризику особливу увагу слід приділити його основним елементам і їхньому взаємозв'язку з процесом збирання аудиторських доказів. Відповідність, достатність та надійність таких доказів мають безпосередній вплив на ефективність аудиторської перевірки та її здатність адекватно відобразити реальний фінансово-господарський стан суб'єкта.

Основними міжнародними стандартами аудиту, які визначають методологічні засади оцінки та управління аудиторським ризиком, є:

- МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту»;

- МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»;
- МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту»;
- МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики»;
- МСА 450 «Оцінка викривлень, ідентифікованих під час аудиту».

У таблиці 1.3 наводяться визначення ключових термінів, пов'язаних із аудиторським ризиком, згідно з Міжнародними стандартами аудиту, що дозволить систематизувати розуміння сутності цього поняття та забезпечити більш ефективне застосування стандартизованих підходів у практичній аудиторській діяльності

Таблиця 1.3

Складові аудиторського ризику та їх визначення за Міжнародними стандартами аудиту

№ з/п	Термін	Визначення
1	Аудиторський ризик (Audit risk)	«риизк того, що аудитор висловить невідповідну аудиторську думку в разі, якщо фінансова звітність суттєво викривлена. Аудиторський ризик є функцією ризиків суттєвого викривлення та ризику невиявлення».
2	Ризик суттєвого викривлення (Risk of material misstatement)	«це ризик того, що фінансова звітність, яка ще не перевірялася аудитором у процесі аудиту, містить суттєві. Він складається з двох компонентів на рівні тверджень, а саме:»
а)	Невід'ємний ризик (Inherent risk)	«вразливість твердження щодо класу операцій, залишку рахунку або розкриття інформації, до викривлення, яке може бути суттєвимокремо або в сукупності з іншими викривленнями,

		перед тим, як брати до уваги будь-які відповідні заходиконтролю».
б)	Ризик контролю (Control risk)	«ризик того, що викривлення, яке може трапитися у твердженні стосовно класу операцій, залишку рахунку або розкриття інформації і яке може бути суттєвим окремо або в сукупності з іншими викривленнями, не буде своєчасно попереджено або виявлено та виправлено системою внутрішнього контролю суб'єкта господарювання».
з	Ризик невиявлення (Detection risk)	«ризик того, що процедури, виконані аудитором для зменшення аудиторського ризику до прийнятно низького рівня, не дадуть можливості виявити викривлення, що існує та може бути суттєвим окремо або в сукупності з іншими викривленнями».

Примітка: Розроблено автором за даними [44].

Згідно з положеннями МСА, загальний аудиторський ризик це складова із:

1. **Ризик суттєвого викривлення**, що об'єднує:
 - «*Властивий ризик*» імовірність наявності суттєвих викривлень у фінансовій звітності за відсутності будь-яких внутрішніх контролів.
 - «*Ризик контролю*» імовірність того, що внутрішні механізми контролю суб'єкта господарювання не запобігли або не виявили суттєві викривлення.
2. **Ризик невиявлення**: можливість того, що аудиторські процедури не виявлять уже існуючих суттєвих викривлень.

Усі аспекти розуміння сутності аудиторського ризику, його оцінювання та формування належних відповідей аудитора на визначені ризики закріплені в окремих Міжнародних стандартах аудиту. Основні стандарти, що регулюють ці питання, систематизовано у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Регламентування аудиторського ризику за МСА

№ з/п	Документ	Застосування
1	МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту»	наведено визначення аудиторського ризику та його основні компоненти
2	МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»	описує процедури для виявлення та оцінки ризиків суттєвих викривлень, включаючи властивий ризик і ризик контролю, через детальне розуміння бізнесу суб'єкта перевірки.
3	МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту»	визначає, як аудитор повинен враховувати суттєвість у процесі планування та виконання аудиту, щоб забезпечити належну увагу до суттєвих викривлень.
4	МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики»	регулює порядок реагування аудитора на оцінені ризики суттєвих викривлень, шляхом планування і виконання процедур, спрямованих на зниження загального аудиторського ризику до прийняттого рівня.

5	МСА 450 «Оцінка викривлень, ідентифікованих під час аудиту»	встановлює вимоги щодо оцінювання виявлених викривлень, їх впливу на фінансову звітність і формування висновків стосовно загального рівня аудиторського ризику.
---	--	---

Примітка: Розроблено автором за даними [13].

Модель оцінки аудиторського ризику, запропонована Американським інститутом дипломованих суспільних бухгалтерів, набрала значного поширення у світовій практиці аудиту. Ця модель має вигляд:

$$\text{«AP} = \text{BP} \times \text{PK} \times \text{PH},$$

де:

AP – загальний аудиторський ризик;

BP – невід’ємний ризик;

PK – ризик контролю;

PH – ризик невиявлення» [18].

Представлена формула є базовою для оцінки загального аудиторського ризику та застосовується як зарубіжними, так і вітчизняними фахівцями з аудиту. Слід підкреслити, що дана класична модель здатна допомогти аудитору визначити припустимий рівень ризику невиявлення на стадії планування аудиторської перевірки, але ефективно її використання можливе лише за умови, коли відомі оцінки ризику контролю та властивого ризику.

1.2. Класифікація аудиторських ризиків та факторів впливу з метою управління

Аудиторський ризик може бути визначений як у масштабах усієї фінансової звітності, так і стосовно її окремих складових елементів – тверджень, сальдо рахунків чи навіть окремих статей (див. рисунок 1.1). Важливо розуміти, що всі ці ризики корелюють із певним набором бізнес-ризиків, які, залежно від обставин, можуть справляти безпосередній або опосередкований вплив на зміст і точність фінансових звітів підприємства.

Детальні рекомендації щодо оцінювання та врахування бізнес-ризиків аудиторами наведені у МСА 315 «Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвих викривлень через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». Відповідно до цієї логіки, першим компонентом у моделі оцінки аудиторського ризику є властивий (невід'ємний) ризик, який низка дослідників також називає «власним ризиком».

Невід'ємний ризик (Inherent risk) визначається як схильність окремого твердження стосовно певного класу операцій, залишку на рахунку або розкриття інформації до суттєвого викривлення, якщо не враховувати вплив будь-яких заходів контролю чи процедур управління ризиками.

При визначенні цього показника, на наш погляд, аудитор повинен застосовувати професійне судження, враховуючи деструктивний вплив інституціональних чинників як на рівні фінансової звітності загалом, так і на рівні окремих бухгалтерських залишків та однорідних операцій (див. рисунок 0). Властивий ризик – це, по суті, об'єктивний показник невизначеності, закладений у самій діяльності підприємства, котрий аж ніяк не контролюється аудитором [10].

Величину властивого ризику можна виразити як величину між 0 та 1:

$$0 < \text{BP} < 1.$$

Рис. 1.1. Загальна модель аудиторського ризику відповідно до МСА

Примітка: Розроблено автором за даними [44].

Попри відсутність чітких нормативних вимог щодо точного визначення величини властивого ризику, практика показує, що аудитори навіть за найсприятливіших умов зазвичай оцінюють його на рівні, який значно перевищує 50%. Важливо зазначити, що при оцінці властивого ризику не враховуються внутрішні системи контролю та обліку, оскільки їхній вплив стосується іншої складової загального аудиторського ризику.

Рівень невід'ємного ризику визначається впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. До зовнішніх факторів належать інфляція, коливання валютних курсів, галузева політика, стан ринкового середовища, географічне розташування компанії та рівень зайнятості в регіоні. Внутрішні чинники включають специфіку організаційної структури, кадрову політику, механізми управління і прийняття рішень, професійний рівень персоналу, наявність страхового покриття активів, а також характер взаємодії із постачальниками [6].

З цього розмаїття внутрішніх і зовнішніх впливів аудитор повинен виокремити ті, що справляють безпосередній ефект на фінансову звітність суб'єкта господарювання, аби адекватно визначити та оцінити властивий ризик.

Рекомендовано оцінювати властивий ризик у двох площинах:

1. На рівні фінансової звітності загалом.

Тут до уваги беруться:

- добросесність управлінського персоналу;
- досвідченість, компетентність та стабільність складу управлінців (адже недосвідченість може негативно вплинути на якість підготовки фінансових звітів);
- тиск на керівництво, зокрема в умовах, коли зростає імовірність перекручень у звітності через несприятливі зовнішні обставини (наприклад, численні банкрутства у галузі чи нестача капіталу для продовження діяльності);
- специфіка бізнесу суб'єкта (ризик технологічного старіння продукції, складна структура капіталу, значущість операцій із пов'язаними сторонами, кількість та розгалуженість виробничих підрозділів, їх географічне розташування);
- галузеві чинники, як-от економічні та конкурентні умови, технологічні зміни, коливання споживчого попиту, а також особливості облікової практики, характерної для цієї галузі.

2. На рівні окремих залишків рахунків та класів операцій можуть існувати такі загрози щодо викривлень:

- рахунки звітності, що виявили вразливість у минулих періодах або пов'язані з високим ступенем суб'єктивних оцінок та припущень.
- нестандартні або складні господарські операції чи події, аналіз яких може вимагати залучення фахівців із певної галузі знань.
- значна частка професійного судження, необхідна для встановлення сальдо рахунків, що збільшує невизначеність та ризик помилок.

- чутливість активів до втрат чи розкрадань (наприклад, високоліквідних коштів), що підвищує ймовірність викривлень.
- здійснення незвичайних, складних або одноразових операцій наприкінці звітного періоду, які можуть маскувати реальний стан справ.
- операції, які не підпадають під стандартні методи аналізу, ускладнюючи виявлення ймовірних викривлень

Таким чином, оцінка властивого ризику є комплексним завданням, що вимагає від аудитора ретельного аналізу внутрішніх і зовнішніх умов функціонування підприємства, а також професійного судження при визначенні впливу цих умов на достовірність та повноту фінансової звітності.

При оцінюванні властивого ризику на рівні фінансової звітності загалом аудитор у процесі розроблення загального плану перевірки встановлює певний рівень цього ризику. Потім, під час формування програми аудиторських процедур, він безпосередньо пов'язує цей рівень із суттєвими залишками на рахунках та класами операцій на рівні тверджень, щоб виокремити ті ділянки, де властивий ризик є особливо високим.

Аналогічний підхід застосовується і на рівні окремих залишків та класів операцій. Зокрема, аудитор звертає увагу на рахунки, які у минулих періодах потребували коригувань, або ті, що пов'язані зі складними оцінками; складні або незвичайні операції; операції, що важко піддаються типовому аналізу; а також активи, особливо вразливі до втрат чи розкрадань (наприклад, кошти). Окремо розглянуті фактори впливу на судження аудитора відображено на рисунку 1.2

Фактори впливу на професійне судження під час оцінки властивого ризику

Зовнішні фактори

- Економічна ситуація в країні (рівень інфляції, зміни в економічних умовах).

- Зміни у законодавчій та регуляторній базі, які впливають на галузь підприємства.
- Конкурентне середовище (наприклад, рівень конкуренції в галузі).
- Тенденції на ринках збуту (зміни у попиту, цінах та технологіях).
- Геополітичні ризики (зокрема, політична нестабільність або конфлікти).

Внутрішні фактори

- Організаційна структура підприємства (кількість підрозділів, складність бізнес-процесів).

- Кадрова політика (кваліфікація персоналу, рівень залученості працівників).
- Система внутрішнього контролю (її ефективність та наявність належної документації).
- Компетентність управлінського персоналу (досвід, рівень знань та етика поведінки).
- Географічна розпорошеність виробничих потужностей або офісів підприємства.

Фактори, пов'язані з галуззю

- Специфіка галузі, до якої належить підприємство (рівень конкуренції, технологічний розвиток).

- Економічні та фінансові тенденції в галузі (рівень банкрутств, залежність від сезонності).
- Складність та обсяги фінансових операцій, характерних для галузі.

Фактори, пов'язані з бізнесом підприємства

- Вид діяльності підприємства (виробництво, торгівля, послуги тощо).

- Складність структури капіталу (кількість власників, наявність інвесторів).
- Значущість пов'язаних сторін (контрагенти, постачальники, покупці).

Рис. 1.2. Систематизація факторів впливу на професійне судження аудитора під час оцінки властивого ризику

Примітка: Розроблено автором за даними [52].

Одним із ключових компонентів аудиторського ризику є ризик контролю (Control risk). Він характеризує ймовірність того, що суттєві викривлення у твердженнях про класи операцій, залишки рахунків чи розкриття інформації залишаться непоміченими, не будуть виправлені або попереджені внутрішнім контролем підприємства. Цей ризик безпосередньо залежить від того, наскільки

якісно розроблені, впроваджені та підтримуються заходи внутрішнього контролю для нейтралізації потенційних ризиків, які можуть перешкоджати досягненню цілей компанії, включно з забезпеченням точності та повноти фінансової звітності.

У той же час жодна система внутрішнього контролю, навіть добре налагоджена, не може повністю усунути ризик суттєвих викривлень. Це зумовлено внутрішніми обмеженнями, такими як можливість людських помилок, свідоме нехтування контрольними процедурами, зловживання посадовими обов'язками або змова. З цієї причини ризик контролю не може бути зведений до нуля. Міжнародні стандарти аудиту визначають ситуації, коли аудитор має обов'язок або право оцінювати ефективність внутрішнього контролю, а також встановлювати відповідний характер, обсяг і час виконання процедур по суті [20].

Оскільки властивий ризик і ризик контролю ніколи не дорівнюють нулю, а також є обернено пропорційними ризику невиявлення, аудиторі слід застосовувати професійний скептицизм. Перш ніж знизити ризик контролю нижче максимального рівня (менше 100 %), він має:

- ознайомитися з системами бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю;
- протестувати контрольні моменти (пункти контролю) з метою визначення їх ефективності;
- переконатися, що перевірені засоби контролю діяли безперервно впродовж усього періоду, який охоплює аудит.

Оцінюючи ризик контролю, можна покладатися на аудиторські докази, отримані у попередніх періодах, за умови підтвердження, що контрольне середовище у звітному періоді залишається порівнюваним із минулим.

Ще одним аспектом, тісно пов'язаним із ризиком контролю, є ризик, притаманний системі бухгалтерського обліку. Він полягає в імовірності викривлень або помилок, які прямо впливають на показники фінансової звітності

(помилки, некоректні арифметичні дії, знищення документів тощо). З метою ідентифікації цього ризику аудитор повинен:

- виділити операції, що потенційно наражаються на ризики помилок у бухгалтерському обліку;
- визначити суттєвість цих операцій;
- відстежити шлях обліку від початкового документування до їх підсумкового відображення у фінансовій звітності.

Детальне вивчення системи внутрішнього контролю підприємства на етапі підготовки до аудиторської перевірки дає аудитору змогу оцінити ступінь її надійності. Це дозволяє визначити рівень довіри до внутрішнього контролю та прийняти рішення щодо можливості використання його результатів у процесі аудиту. У разі підтвердження високої ефективності системи внутрішнього контролю аудитор може оптимізувати свої процедури, зосередивши увагу на найризикованіших аспектах перевірки.

Відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, для оцінки ризику суттєвого викривлення часто застосовується комбінований підхід, що передбачає одночасний розгляд невід'ємного ризику та ризику контролю. Однак аудитор має право вибирати між окремою або комбінованою оцінкою цих складових залежно від професійного судження, використовуваних методик або специфіки аудиторського завдання. Ризик суттєвого викривлення може оцінюватися як у кількісному форматі (наприклад, у відсотках), так і в якісному вигляді. Основний акцент при цьому робиться не на формі подання результатів, а на самому процесі оцінки та здатності аудитора ідентифікувати ключові фактори, які можуть вплинути на достовірність фінансової звітності.

Третій компонент аудиторського ризику – ризик невиявлення (Detection risk). Він описує імовірність того, що застосовані аудиторські процедури, спрямовані на зменшення загального аудиторського ризику до прийняттого рівня не зможуть виявити суттєве викривлення, яке вже міститься у фінансовій звітності. Цей ризик визначається ефективністю обраних процедур та якістю їх реалізації аудитором. Відповідно, належне планування аудиту, ретельний підбір

команди, дотримання професійного скептицизму, контролю за ходом перевірки та якісний перегляд виконаної роботи допомагають знизити ризик невиявлення помилок або недоліків. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» та МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики» містять вимоги та рекомендації, як аудитору слід планувати перевірку та реагувати на визначені ризики. Проте, через невід’ємні обмеження аудиту, ризик невиявлення повністю усунути неможливо, і певна його частка існуватиме завжди.

Від аудитора не очікується звести аудиторський ризик до нуля, так само він і не може це зробити. Тому абсолютна впевненість у відсутності суттєвих викривлень неможлива. Причина – у наявних невід’ємних обмеженнях аудиту:

- специфіка фінансової звітності;
- характер аудиторських процедур;
- потреба в проведенні аудиту у розумні часові та вартісні рамки [20].

Ці обмеження детальніше розглядаються у таблиці 1.5. Таким чином, будь-яка оцінка аудиторського ризику та пов’язаних із ним компонентів базується на професійному судженні аудитора, який враховує можливості внутрішнього контролю, специфіку бізнес-середовища, характер господарських операцій та ефективність обраних аудиторських процедур.

Таблиця 1.5

Вплив обмежень на аудиторський ризик відповідно до МСА

Обмеження	Характеристика
Характер фінансової звітності	Фінансова звітність базується на судженнях, оцінках і припущеннях, що залежать від професійної думки управлінського персоналу та використовуваних стандартів бухгалтерського обліку. Наприклад, оцінка резервів на сумнівну заборгованість, амортизаційні нарахування чи прогнозовані витрати може бути суб’єктивною. Крім того, фінансова звітність не завжди відображає всі ризики, особливо у складних і мінливих ринкових умовах.

<p>Характер аудиторських процедур</p>	<p>Аудиторські процедури здебільшого ґрунтуються на вибірковому аналізі, що може не охопити всі аспекти діяльності підприємства. У деяких випадках управлінський персонал може навмисно приховувати інформацію або маніпулювати даними, що ускладнює процес виявлення суттєвих викривлень. Також важливим є те, що аудитор часто покладається на зовнішні докази, які можуть бути неповними або сумнівної достовірності.</p>
<p>Часові та вартісні обмеження</p>	<p>Аудит проводиться у чітко визначених часових межах, що обмежує можливості аудитора здійснювати глибокі дослідження. Наприклад, аудитори можуть не мати часу для аналізу кожної окремої операції, особливо в умовах великих обсягів даних. Також значні витрати, пов'язані з наймом кваліфікованих спеціалістів, використанням сучасних аналітичних інструментів та збором додаткових доказів, можуть обмежувати масштаб аудиторських перевірок.</p>

Примітка: Розроблено автором за даними [6].

Аудитору слід ефективно спланувати перевірку з урахуванням визначення пріоритетних ділянок, де ймовірність суттєвого викривлення внаслідок шахрайства чи помилки є найвищою. Відповідно, більші обсяги аудиторської роботи будуть спрямовані на високо-ризикові області, у той час як менша увага приділятиметься іншим сферам. Крім того, аудитор має застосовувати тестування й інші методи аналізу генеральної сукупності для виявлення можливих викривлень.

Ризик невиявлення помилок може бути оцінений за кількістю й якістю отриманих аудиторських доказів. Слід пам'ятати, що певний ризик невиявлення залишається навіть при 100-відсотковому охопленні залишків рахунків та

операцій, оскільки більшість доказів має аргументаційний, а не абсолютно підсумковий характер.

Спостерігається взаємозв'язок між ризиком невиявлення (РН), властивим ризиком (ВР) і ризиком контролю (РК). Якщо аудитор прагне знизити ризик невиявлення, йому доведеться збільшити обсяг і глибину аудиторських доказів [25].

Ризик невиявлення можна поділити на два складники:

1. Ризик аналітичних процедур – ймовірність того, що застосовані аналітичні процедури не здатні ідентифікувати суттєві викривлення у фінансовій звітності через недосконалість методів аналізу або неправильну інтерпретацію результатів.

2. Ризик тестування деталей – ймовірність того, що детальні аудиторські перевірки не виявлять суттєвих помилок унаслідок невідповідного обсягу вибірки, помилкового вибору елементів для тестування або некоректно розроблених процедур перевірки.

Відмінність між властивим ризиком і ризиком контролю порівняно з ризиком невиявлення полягає у тому, що перші два види ризику аудитор не може безпосередньо контролювати або змінювати: він може їх лише оцінити та зрозуміти, але не знизити. Натомість ризик невиявлення піддається впливу з боку аудитора, оскільки він може варіювати характер, час та обсяг аудиторських процедур задля зменшення ймовірності пропуску суттєвих викривлень.

1.3. Організація внутрішнього аудиту на підприємствах: ризик-орієнтований підхід

Внутрішній аудит відіграє важливу роль у сучасних системах управління ризиками та внутрішнього контролю. Його головне завдання – незалежна оцінка ефективності управлінських процесів і моніторинг функцій, які виконують бізнес-процеси (перша лінія захисту) та контрольні функції (друга лінія захисту). Окрім цього, внутрішній аудит сприяє впровадженню та моніторингу коригувальних заходів, спрямованих на вдосконалення системи управління ризиками та внутрішнього контролю. Така концепція є характерною для компаній із розвиненими організаційними структурами, де система внутрішнього контролю функціонує тривалий час і підтримує стабільний рівень управління.

Впровадження внутрішнього аудиту є притаманним для великих і середніх компаній, які мають складну організаційну структуру, багатофілійну мережу, дочірні підприємства, а також широкий спектр видів діяльності. У таких компаніях органи управління прагнуть отримувати об'єктивну та незалежну оцінку дій менеджерів на всіх рівнях управління. Саме внутрішній аудит стає інструментом, який забезпечує таку оцінку, сприяючи ефективності діяльності та досягненню стратегічних цілей компанії.

У світовій практиці внутрішній контроль розглядається як ключовий елемент сучасної системи управління суб'єктами господарювання, незалежно від їхньої організаційно-правової форми. Його головна функція — забезпечення відповідності дій працівників підприємства їхнім посадовим обов'язкам і узгодженість з довгостроковими цілями організації. Залежно від поставлених завдань, внутрішній контроль може виконувати адміністративну роль, спрямовану на регулювання процесів і управління діяльністю підприємства.

Функція внутрішнього аудиту зосереджена на підтримці ефективної та надійної системи внутрішнього контролю. Однак важливо зазначити, що внутрішній аудит не замінює "лінійні" функції контролю, а доповнює їх,

забезпечуючи всебічну оцінку ризиків та контролю. Внутрішній аудит виступає як одна з найбільш розвинених форм внутрішнього контролю, що дозволяє компаніям гнучко адаптуватися до змін середовища та вдосконалювати свої процеси.

Оптимальна структура підпорядкування в системі внутрішнього аудиту передбачає, що генеральний директор відповідає за створення та забезпечення функціонування системи внутрішнього контролю в організації. У цьому випадку служба внутрішнього аудиту (СВА) функціонально підпорядковується комітету з аудиту, а адміністративно – генеральному директору. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між незалежністю аудиторів та ефективністю їхньої взаємодії з керівництвом компанії.

Водночас існують й інші варіанти підпорядкування, які широко використовуються в різних компаніях залежно від їхніх потреб і структури. Наприклад, СВА може функціонально підпорядковуватись акціонерам або раді директорів, а адміністративно – генеральному директору. Також можлива повна функціональна й адміністративна залежність від генерального директора або ж підпорядкування директору з економіки та фінансів. Кожен із цих варіантів має свої переваги й недоліки, і вибір оптимальної моделі підпорядкування залежить від конкретних умов роботи компанії, її розміру, організаційного розвитку та галузі діяльності.

Внутрішній аудит виконує завдання з об'єктивної оцінки отриманих матеріалів і надає висновки щодо діяльності підрозділів, операцій, функцій, процесів чи систем. Акціонери, рада директорів або аудиторський комітет зазвичай очікують від внутрішніх аудиторів не лише технічної компетентності, а й ролі довірених радників, думка яких враховується під час прийняття стратегічних рішень.

Функціональні обов'язки СВА залежать від стадії розвитку компанії. Для компаній із менш розвиненою системою внутрішнього контролю керівництво зазвичай не проводить регулярний моніторинг або оцінку системи, але реагує на виявлені порушення та недоліки, визначені зовнішніми аудиторами чи

внутрішніми незалежними підрозділами. У таких випадках роль СВА полягає у виявленні порушень і оцінці окремих контрольних процедур у ключових сферах.

Натомість компанії з усталеною системою управління внутрішнім контролем періодично здійснюють моніторинг та оцінку цих систем, хоча така діяльність може бути недокументованою. У цих організаціях внутрішній аудит застосовує ризик-орієнтований підхід, проводить тестування контрольних процедур і формулює рекомендації для вдосконалення системи внутрішнього контролю. Це сприяє не лише усуненню недоліків, а й підвищенню загальної ефективності управління ризиками та контролю.

Функції служби внутрішнього аудиту (СВА) охоплюють кілька ключових напрямів діяльності: контрольний, інформаційно-аналітичний, методологічний та консультаційний. Усі ці функції закріплюються в Положенні про діяльність СВА, що виступає основним регламентуючим документом її діяльності.

Контрольна функція є центральною в роботі СВА. Вона включає:

- оцінку ефективності системи внутрішнього контролю та управління ризиками;
- перевірку повноти та достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності;
- аналіз правильності ведення бухгалтерського й податкового обліку;
- контроль за фінансово-господарськими операціями, ефективністю використання активів, станом філій і структурних підрозділів;
- моніторинг усунення виявлених недоліків.

При виконанні контрольної функції враховується значущість ризиків, притаманних об'єктам перевірок. Такий підхід дозволяє спрямовувати ресурси на ділянки з найбільшими ризиками та підвищувати ефективність аудиту.

Консультаційна функція в якій СВА також відіграє важливу роль як консультант ради директорів завдяки глибоким знанням про організацію та її операції. Надання консультаційних послуг дозволяє СВА сприяти ухваленню ефективних управлінських рішень, підтримуючи як процеси гарантування, так і консультування. Організація роботи СВА залежать від масштабів і структури

організації, а також від вимог керівництва. Незалежність служби забезпечується її підпорядкуванням комітету з аудиту або раді директорів. Об'єктивність роботи СВА визначається здатністю внутрішніх аудиторів надавати неупереджені висновки щодо стану системи внутрішнього контролю.

Для ефективного функціонування СВА необхідна чітка регламентація її діяльності. Регламентна база має визначати:

- цілі, повноваження та відповідальність СВА;
- її підпорядкованість;
- стандарти внутрішньої роботи.

Рекомендована структура Положення про СВА [21]:

1. **Загальні положення** – опис мети, завдань і принципів роботи служби.
2. **Повноваження** – визначення сфер відповідальності та меж компетенції.
3. **Організаційна структура і підзвітність** – опис ієрархії підпорядкування та звітності.
4. **Незалежність і об'єктивність** – принципи, які забезпечують неупередженість роботи СВА.
5. **Обов'язки** – основні функції та завдання внутрішніх аудиторів.
6. **Програма гарантії і підвищення якості** – заходи для забезпечення якості роботи СВА.
7. **Підписи** – офіційне затвердження документа.

Чітке формулювання функцій і регламентування діяльності СВА допомагає не лише оптимізувати її роботу, але й підвищити довіру до результатів аудиту з боку керівництва та зовнішніх зацікавлених сторін.

Для досягнення належного охоплення та уникнення дублювання зусиль керівнику внутрішнього аудиту варто активно взаємодіяти з іншими підрозділами організації та зовнішніми структурами, які проводять перевірки або надають консультаційні послуги. Координація дій між такими сторонами дозволяє максимально ефективно використовувати наявні ресурси та уникати

дублювання роботи. Важливим етапом у регламентації діяльності СВА є підготовка Положення про взаємодію з іншими структурними підрозділами. У цьому документі необхідно детально прописати організаційні аспекти співпраці та визначити, які саме заходи мають виконувати об'єкти аудиту у відповідь на дії СВА.

Наступним кроком є створення **Керівництва з виконання проектів внутрішнього аудиту**, яке встановлює порядок здійснення внутрішніх аудиторських завдань. Такий документ служить інструкцією для аудиторської групи, забезпечуючи уніфікованість підходів та високий рівень виконання завдань. Його прийняття свідчить про високий рівень організаційного розвитку компанії та серйозний підхід до внутрішнього аудиту як елемента корпоративного управління.

Внутрішній аудит є структурним підрозділом, метою якого є перевірка та оцінка ефективності діяльності організації. Цей підрозділ надає керівництву не лише аналізи, а й рекомендації, висновки та іншу інформацію, яка дозволяє вдосконалити бізнес-процеси, управління ризиками та систему внутрішнього контролю. Таким чином, СВА допомагає компанії не лише ідентифікувати проблемні аспекти, але й ефективніше виконувати свої стратегічні завдання.

Сучасні підходи до організації внутрішнього аудиту відображають найкращі міжнародні практики, викладені у стандартах, таких як Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (IPPF), розроблені Інститутом внутрішніх аудиторів (ІА). Ці підходи є результатом еволюції внутрішнього аудиту та орієнтовані на забезпечення ефективного управління ризиками, вдосконалення систем внутрішнього контролю та підтримання стійкого розвитку організацій.

Ризик-орієнтований підхід до внутрішнього аудиту є одним із найбільш прогресивних і стратегічно важливих методів, рекомендованих Міжнародними стандартами професійної практики внутрішнього аудиту. Цей підхід зосереджений на виявленні та оцінці ризиків, що можуть перешкоджати досягненню стратегічних цілей організації. Також він передбачає розробку

рекомендацій щодо зниження негативного впливу цих ризиків та посилення системи управління ризиками (рис. 1.3).

Системний підхід передбачає інтеграцію внутрішнього аудиту у процеси управління організацією. Аудитори здійснюють оцінку ефективності функціонування систем внутрішнього контролю, процесів управління ризиками та корпоративного управління. Мета цього підходу — сприяти підвищенню ефективності та прозорості діяльності компанії.

Комплаєнс-орієнтований підхід фокусується на оцінці відповідності діяльності організації законодавчим, регуляторним вимогам та внутрішнім політикам. Він допомагає компанії дотримуватися встановлених стандартів, уникати штрафів і репутаційних втрат. Особливо цей підхід важливий у галузях із високими регуляторними вимогами, таких як фінанси або фармацевтика.

Адаптивний підхід виник як відповідь на динамічність сучасного бізнес-середовища. Він полягає в тому, що аудитори мають здатність швидко адаптувати свої методи та стратегії відповідно до змін у зовнішньому середовищі або внутрішніх процесах організації. Це забезпечує високу актуальність і корисність аудиторських перевірок.

Цифровий підхід активно розвивається завдяки сучасним технологіям. Використання аналітики великих даних (Big Data), автоматизації та штучного інтелекту дозволяє аудиторам аналізувати значні обсяги інформації, ідентифікувати аномалії та ризики з високою точністю, що суттєво підвищує ефективність і результативність аудиторської діяльності.

Сучасні підходи до внутрішнього аудиту дозволяють компаніям не лише знижувати ризики та покращувати контроль, але й отримувати стратегічну перевагу через вдосконалення своїх процесів, підвищення прозорості та зміцнення довіри між стейкхолдерами. Інтеграція цих підходів у практику внутрішнього аудиту є ключем до успішного функціонування організацій у конкурентному середовищі [47].

Рис. 1.3. Характеристика ризик-орієнтованого підходу до внутрішнього аудиту

Примітка: Розроблено автором за даними [45, 46].

Обраний підхід до організації служби внутрішнього аудиту (СВА) обов'язково має бути зазначений у Положенні про СВА. Важливо розуміти, що основна методологія внутрішнього аудиту залишається універсальною, незалежно від обраного підходу. Вона включає складання робочих документів, формування доказової бази, застосування вибіркового тестування тощо. Однак

кожен конкретний проєкт передбачає використання спеціалізованих методів, які відповідають завданням цього проєкту.

Цінність роботи СВА полягає в його здатності глибоко розуміти бізнес-процеси, організаційні структури та механізми внутрішнього контролю. Він допомагає організації ефективно поєднувати ці елементи для досягнення стратегічних цілей. СВА сприяє удосконаленню системи внутрішнього контролю, підтримуючи її ефективність і надійність, але не замінює собою операційні чи лінійні функції. Крім того, він надає об'єктивну оцінку роботи підрозділів, операцій чи процесів, пропонуючи рекомендації для зниження ризиків і підвищення ефективності. Завдяки незалежному аналізу, СВА формує обґрунтовані висновки, які сприяють покращенню управлінських рішень. Його діяльність є важливим інструментом для забезпечення стабільного розвитку організації та досягнення її цілей.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного дослідження теоретичних аспектів виникнення аудиторського ризику та методів управління ним сформульовано такі висновки:

1. З'ясовано, що аудиторський ризик є невід'ємним елементом аудиторської діяльності, оскільки аудитори, надаючи впевненість щодо достовірності фінансової звітності, постійно стикаються з можливістю невиявлення суттєвих викривлень. Сутність аудиторського ризику полягає в поєднанні властивого ризику, ризику контролю та ризику невиявлення, які потребують глибокого розуміння й адекватного оцінювання.

2. Класифікація аудиторських ризиків дозволяє виокремити основні види (властивий, ризик контролю та ризик невиявлення) та зрозуміти чинники, які на них впливають. Аналіз цих чинників (внутрішніх та зовнішніх) дає можливість не лише якісно оцінити рівень ризику, а й сприяти вибору належних заходів для його мінімізації, виходячи з конкретної ситуації на підприємстві-клієнті.

3. Важливою передумовою ефективного управління аудиторськими ризиками є впровадження ризик-орієнтованого підходу до внутрішнього аудиту. Завдяки цьому підходу внутрішній аудит забезпечує цілеспрямованість перевірок на найбільш уразливі напрями діяльності, що дозволяє оптимізувати ресурси, зосереджувати зусилля на критичних ділянках та підвищувати загальну ефективність аудиторської діяльності.

4. Організація внутрішнього аудиту із застосуванням ризик-орієнтованої методології базується на системному дослідженні внутрішнього контролю та обліку. Це дає змогу визначити рівень довіри до системи внутрішнього контролю, і відповідно, можливість покладатися на неї при оцінці ризиків. У результаті внутрішній аудит стає важливим інструментом у процесі управління аудиторським ризиком як для зовнішнього аудитора, так і для самого підприємства.

Таким чином, теоретичні засади виникнення аудиторського ризику, його класифікація, аналіз чинників впливу, а також впровадження ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті створюють підґрунтя для подальшої розробки методик оцінки аудиторських ризиків та визначення підходів до їх мінімізації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ АУДИТОРСЬКИХ РИЗИКІВ

2.1. Методичні підходи до оцінювання аудиторського ризику

Загалом, методи оцінювання ризику прийнято поділяти на чотири основні групи: експертні, економіко-статистичні, розрахунково-аналітичні та аналогові. Кожна з цих груп має свої особливості, переваги й обмеження, які визначають їх доцільність у конкретних умовах аудиторської діяльності [1]:

1. **Експертні** методи оцінювання аудиторського ризику базуються на залученні професійної думки кваліфікованих фахівців. Ці методи є особливо корисними в ситуаціях, коли відсутня необхідна інформація для здійснення точних розрахунків або порівнянь. Вони передбачають використання анкет, інтерв'ю, тестування, опитування чи інших способів збору інформації. Результати обробляються за допомогою якісних та кількісних методів аналізу.

2. **Економіко-статистичні** методи використовуються за наявності великого обсягу статистичної інформації. Цей підхід передбачає аналіз попередніх даних із використанням методів математичної статистики, таких як кореляційно-регресійний аналіз, дисперсійний аналіз або ймовірнісний моделювання. Наприклад, аудитори можуть досліджувати історичні показники ризику для схожих компаній або операцій, щоб визначити закономірності й тенденції.

3. **Розрахунково-аналітичні** методи призначені для точного кількісного визначення рівня аудиторського ризику на основі внутрішньої інформації підприємства. Вони базуються на детальному аналізі фінансової звітності, внутрішніх регламентів, облікової політики та інших джерел даних, що характеризують діяльність компанії. Прикладом може бути оцінювання аудиторського ризику за допомогою математичних моделей, таких як формула аудиторського ризику.

4. **Аналогові методи** передбачають оцінювання ризику на основі порівняння об'єктів, операцій чи умов із подібними, які вже аналізувалися раніше. Цей підхід часто використовують у галузевих аудитах, де досвід роботи з аналогічними компаніями допомагає швидко визначити потенційні ризики.

У таблиці 2.1 узагальнені основні методи оцінки аудиторського ризику та виокремлені теоретичні та емпіричні підходи до його визначення.

Таблиця 2.1

Методика оцінки аудиторського ризику різними науковцями

№ з/п	Метод та його характеристика	Автори
1	Трирівнева шкала. Оцінювання ризику здійснюється за трьома рівнями: <ul style="list-style-type: none"> • Низький: від 1 до 40% • Середній: від 40 до 70% • Високий: від 70 до 100% 	Дорош Н.І., Костирко Р.О., Arens А.А.
2	Чотирирівнева шкала. Метод передбачає чотири градації для класифікації рівня ризику: низький, середній, високий та максимальний.	Костирко Р.О., Ярцева Н.Я., Whittington O.R.
3	Аналогові методи. Використання аналогій передбачає оцінку ризику шляхом порівняння параметрів об'єкта чи операції з аналогічними об'єктами (операціями) у галузі. Цей підхід дає можливість оперативно визначити ризикові зони.	Растамханова Л.Н., Терехов А.А., Knechel W.R.
4	Експертні методи. Залучення фахівців через анкетування, інтерв'ю або тестування з подальшим обробленням результатів якісними та кількісними методами. Такий метод застосовується, коли відсутні достатні первинні дані для математичних розрахунків.	Вороніна Л.І., Бичкова С.М., Power M.K.

5	<p>Математичний вираз. «Аудиторський ризик визначається за формулою: $AP = BP \times KP \times NP$, де AP – аудиторський ризик; BP – властивий ризик; KP – ризик контролю; NP – ризик невиявлення»</p>	Дорош Н.І., Костирко Р.О., Knechel W.R.
6	<p>Анкетування (тестування). Результати опитування працівників, відповідальних за формування фінансової звітності, оцінюються за трибальною шкалою:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Низький ризик – 1 бал (загальний показник від 1 до 19) • Середній ризик – 2 бали (загальний показник від 20 до 38) • Високий ризик – 3 бали (загальний показник від 39 до 57) 	Ярцева Н.Я., Растамханова Л.Н., Bell T.B.
7	<p>Тест-анкета. Виділяються конкретні фактори впливу на діяльність підприємства та якість відображення даних у звітності. Кожному фактору присвоюється оцінка від 0 до 5 балів, після чого підраховується сумарний результат. На цій основі розраховується невід’ємний ризик за формулою:</p> <p>Невід’ємний ризик = $100\% \times (\text{фактичний бал} / 5)$.</p>	Бичкова С.М., Терехов А.А., Arens A.A.
8	<p>Інтегральні методи. Поєднують у собі застосування експертних, математичних та інших підходів, враховуючи одночасно властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення. Такий комплексний підхід дозволяє більш точно визначити загальний рівень аудиторського ризику.</p>	Вороніна Л.І., Ярцева Н.Я., Knechel W.R.

Примітка: Розроблено автором за даними [32, 41, 66, 76, 53, 58, 71, 22, 10, 73]

Оцінювання аудиторського ризику є важливим етапом у процесі проведення аудиту, оскільки від точності цього процесу залежить не лише достовірність аудиторського висновку, але й ефективність роботи аудитора загалом. Одним із найпоширеніших методів є трирівнева шкала. Вона передбачає класифікацію ризиків на три рівні: низький, середній та високий. Простота цього методу є його найбільшою перевагою. Вона дозволяє аудиторам швидко оцінити загальний рівень ризику без необхідності в складних розрахунках чи детальному аналізі. Це особливо важливо для невеликих підприємств або ситуацій, де аудитор має обмежений доступ до інформації. Однак недоліком трирівневої шкали є умовність класифікації. Чітко визначені межі між рівнями ризику можуть бути відсутні, що підвищує суб'єктивність оцінювання. Наприклад, ситуації, які знаходяться на межі між середнім та високим ризиком, можуть трактуватися по-різному різними аудиторами.

Чотирьохрівнева шкала є вдосконаленням попереднього підходу. Вона додає ще один рівень — максимальний ризик, що дозволяє точніше оцінити рівень небезпеки в критичних ситуаціях. Така деталізація є особливо корисною для великих підприємств, де ризики можуть мати значні фінансові наслідки. Чотирьохрівнева шкала забезпечує кращу гнучкість і дає змогу враховувати додаткові аспекти ризику. Проте складність визначення об'єктивних критеріїв для кожного рівня залишається. Аудитор повинен чітко встановити, які фактори вказують на належність ризику до максимального рівня, щоб уникнути розмитості оцінок. У зв'язку з цим застосування чотирьохрівневої шкали вимагає більшої підготовки та стандартизації процесу.

Аналогові методи оцінювання ризику є традиційним підходом, який базується на порівнянні об'єктів із аналогічними операціями чи підприємствами. Такий підхід дозволяє аудитору використати напрацьований досвід для ідентифікації ризиків, а також зекономити час у випадках, коли є доступ до якісної бази даних аналогів. Основною перевагою цього методу є його оперативність, адже аудитор може швидко перенести оцінку ризиків із

подібних ситуацій. Проте цей метод має свої обмеження. Він не підходить для підприємств із унікальною структурою чи специфічними бізнес-процесами, оскільки в таких випадках знайти точний аналог практично неможливо. До того ж, використання аналогових методів вимагає ретельного обґрунтування, щоб уникнути помилок через поверхове порівняння.

Експертні методи є одним із найпопулярніших підходів у випадках, коли доступ до даних обмежений або інформація є недостатньою для традиційних розрахунків. Вони базуються на залученні досвідчених фахівців, які за допомогою анкет, інтерв'ю чи тестування формують свої висновки щодо рівня ризику. Експертні методи дозволяють отримати якісну оцінку навіть у складних умовах. Їхня гнучкість полягає в можливості враховувати індивідуальні особливості підприємства чи галузі. Проте суттєвим недоліком є суб'єктивність такого підходу, адже результати залежать від компетенції й досвіду експертів.

Математичний підхід до оцінювання аудиторського ризику є одним із найбільш формалізованих і широко застосовуваних у сучасній практиці. Основою цього методу є формула аудиторського ризику: $AP = BP \times CP \times NP$, де BP — властивий ризик, CP — ризик контролю, NP — ризик невиявлення. Цей підхід дозволяє аудиторам отримати кількісну оцінку ризику, що робить результати більш прозорими та зрозумілими. Основною перевагою є його універсальність: формула може бути застосована до підприємств будь-якого масштабу та галузі. Однак математичний підхід має свої обмеження. Наприклад, він вимагає точних і повних даних щодо всіх складових ризику. Якщо хоча б один із компонентів оцінений невірно, це може призвести до помилкових висновків. Крім того, цей метод не враховує специфічних особливостей підприємства, таких як непередбачуваність зовнішнього середовища чи вплив людського фактора.

Метод анкетування, або тестування, є одним із найзручніших способів збору інформації для оцінювання ризику. Суть цього підходу полягає у створенні анкети, яка заповнюється відповідальними особами за фінансову звітність підприємства. Відповіді оцінюються за трибальною шкалою, що

дозволяє швидко ідентифікувати рівень ризику: низький, середній або високий. Перевагою цього методу є простота застосування та можливість отримати результати в короткі строки. Крім того, анкетування може бути легко адаптоване до різних типів підприємств і специфічних умов. Однак є і недоліки. Основним ризиком є суб'єктивність відповідей респондентів, які можуть приховувати інформацію або несвідомо спотворювати дані. Надійність результатів анкетування значною мірою залежить від професіоналізму аудитора, який розробляє анкету та інтерпретує відповіді.

Метод тест-анкетування є різновидом попереднього підходу, але з більшою деталізацією. Тут кожному фактору, що впливає на ризик, присвоюється певний бал (наприклад, від 0 до 5), після чого результати підсумовуються. Це дозволяє оцінити ризик не тільки якісно, але й кількісно. Особливо корисним цей метод є для оцінювання невід'ємного ризику, де кожен фактор аналізується окремо. Тест-анкетування забезпечує високу гнучкість і точність, але його реалізація потребує значних витрат часу та ресурсів. Аудитор повинен детально розробити критерії оцінки та чітко визначити, які фактори мають найбільший вплив на ризик. До того ж, на практиці можуть виникнути складнощі з визначенням ваги кожного фактора, що може знизити точність кінцевого результату [44].

Інтегральні методи оцінювання аудиторського ризику є найбільш комплексними. Вони поєднують кількісні та якісні підходи, що дозволяє враховувати одночасно властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення. Залучення кількох методик забезпечує високу точність оцінювання, оскільки враховуються різні аспекти діяльності підприємства. Інтегральні методи є особливо корисними для великих підприємств зі складною структурою, де необхідно враховувати багато факторів. Однак їхня реалізація є трудомісткою та потребує значних ресурсів, як фінансових, так і часових. Ці методи також вимагають високої кваліфікації аудитора, який повинен вміти правильно комбінувати підходи та аналізувати результати. Незважаючи на

складність, інтегральні методи залишаються ефективним інструментом для зменшення аудиторського ризику в умовах невизначеності.

2.2. Методика визначення аудиторського ризику в умовах діджиталізації облікової і аудиторської інформації

Сучасний розвиток аудиторської діяльності значно змінюється під впливом новітніх технологій, зокрема діджиталізації, що вносить корективи в основні аспекти управління фінансовою та аудиторською інформацією. Діджиталізація стала ключовим фактором не лише в оптимізації бізнес-процесів, але й у зміні підходів до оцінки аудиторського ризику, який є невід'ємною складовою аудиту. З появою великих обсягів даних (Big Data), новітніх інструментів обробки інформації, таких як блокчейн, і впровадження цифрових технологій у сфері аудиту, підходи до визначення та управління ризиком зазнали трансформації.

Аудиторський ризик, який відображає ймовірність того, що аудитор не виявить суттєвих помилок чи недоліків у фінансових звітах підприємства, набув нових вимірів у контексті цифрової економіки.

Діджиталізація відкриває нові можливості для збору, аналізу та моніторингу даних у реальному часі, що може зменшити традиційні ризики, пов'язані з помилками в документації чи недостатньою якістю перевірки. Водночас виникають нові види ризиків, зокрема пов'язані з кібербезпекою, обробкою великих даних та шахрайством на основі цифрових платформ.

Впровадження новітніх технологій створює додаткові виклики для аудиторів, які повинні не лише володіти новими професійними навичками, але й відповідати сучасним вимогам професійної етики. Професія аудитора поступово переходить до нової парадигми, де автоматизація процесів і використання штучного інтелекту дозволяють зосереджувати увагу на аналізі стратегічних ризиків та забезпеченні більш надійного аудиторського контролю. Саме на таких засадах будується методика визначення аудиторського ризику в умовах

діджиталізації, що є актуальною темою сучасних наукових досліджень і практики аудиту.

Методика визначення аудиторського ризику в умовах діджиталізації передбачає адаптацію традиційних підходів до нових реалій, які сформувалися завдяки розвитку цифрових технологій. Аудиторський ризик складається з трьох основних компонентів: невід'ємного ризику, ризику контролю та ризику невиявлення. Кожен з цих компонентів зазнає певних змін в умовах діджиталізації, що вимагає нових методів і підходів для їх оцінки.

По-перше, **невід'ємний ризик**, який пов'язаний із природними характеристиками суб'єкта аудиту та складністю його операцій, значно підвищується в умовах цифровізації.

У контексті діджиталізації облікової та аудиторської інформації, цей ризик набуває нового виміру через використання автоматизованих систем, великих масивів даних і сучасних інформаційних технологій. Саме цифрові платформи стають основою для нових ризиків, оскільки компанії все частіше використовують інноваційні підходи до зберігання та обробки даних, а це відкриває можливості для шахрайських дій і технічних збоїв.

Діджиталізація не лише трансформує облік і аудит, але й значно підвищує складність операцій, що впливає на визначення НР. Наприклад, у підприємств, які використовують блокчейн для криптовалютних транзакцій, виникають нові об'єкти аудиторського контролю — цифрові активи та децентралізовані платформи. Ці інструменти значно зменшують можливості для маніпуляцій з фінансовими записами, але водночас підвищують невизначеність щодо їхнього регулювання та безпеки. Ризик для таких компаній зростає, оскільки можливі технічні проблеми або/і зовнішні кібератаки можуть призвести до серйозних викривлень у звітності.

Методика оцінки НР в умовах цифровізації вимагає використання нових інструментів, таких як автоматизовані системи збору та аналізу даних, а також інтелектуальні алгоритми для оцінки ймовірності виникнення суттєвих помилок. Важливим є використання інструментів Big Data для аналізу величезних обсягів

фінансової інформації, що дозволяє виявляти потенційні аномалії або викривлення, які могли б залишитися непоміченими під час традиційного аудиту (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Інструменти Big Data для аналізу фінансової інформації

Назва	Короткий опис
Domo	Інструмент для управління даними
Qlik Sense	Інструмент для аналізу даних у режимі реального часу
Tableau	Відомий своєю здатністю до візуалізації даних
Microsoft Power BI	Інструмент для підготовки даних та створення звітів
Apache Spark	Використовується для обробки великих обсягів даних

Прикладом сучасного підходу до зменшення НР є використання аналітичних платформ на основі штучного інтелекту, які автоматично перевіряють фінансові документи на предмет невідповідностей і ризиків шахрайства. Такий підхід не тільки знижує ймовірність невідповідностей, але й дозволяє аудитору зосередитися на більш глибоких аналітичних питаннях.

По-друге, **ризик контролю**, який виникає через недостатню ефективність внутрішнього контролю на підприємстві, також змінюється під впливом діджиталізації. У сучасних умовах діджиталізації, автоматизація процесів обліку та аудиту має суттєвий вплив на ризик контролю, оскільки значна частина внутрішніх процесів тепер залежить від програмного забезпечення та цифрових платформ.

З одного боку, впровадження автоматизованих систем внутрішнього контролю, таких як ERP-системи (системи планування ресурсів підприємства), значно знижує можливість людських помилок та забезпечує більшу точність у веденні облікових записів. Ці системи, використовуючи автоматичне оновлення даних у режимі реального часу, можуть негайно повідомляти про невідповідності або помилки, що дає змогу керівництву підприємства своєчасно вживати відповідних заходів. Наприклад, системи управління ризиками ERM автоматично ідентифікують можливі ризики на підставі аналізу даних, що дозволяє мінімізувати їхній вплив на фінансову звітність.

З іншого боку, високий рівень діджиталізації створює нові виклики для аудиторів. Ризик контролю може зростати, якщо компанія недостатньо інвестує у захист своїх цифрових систем або використовує застарілі технології, що робить їх вразливими до кіберзагроз. Такі загрози, як хакерські атаки або збої в програмному забезпеченні, можуть порушити функціонування внутрішнього контролю, що створює додаткові ризики для фінансової звітності. Аудитори повинні враховувати цей фактор під час оцінки ефективності внутрішніх систем контролю, проводячи тести на надійність програмного забезпечення та перевіряючи заходи безпеки, які використовує підприємство.

Методика визначення РК в умовах діджиталізації включає перевірку автоматизованих систем внутрішнього контролю та оцінку їхньої здатності оперативно реагувати на помилки чи відхилення. Особливо важливим є проведення тестів на вразливість систем до зовнішніх атак та оцінка того, як компанія забезпечує збереження даних і захист конфіденційної інформації. Крім того, аудитори повинні звертати увагу на відповідність застосовуваних систем міжнародним стандартам безпеки інформації, таким як ISO 27001 [44].

Третій компонент — **ризик невиявлення** в умовах діджиталізації значно зменшується завдяки автоматизації аудиторських процедур і використанню великих обсягів даних. Ризик невиявлення виникає тоді, коли аудиторські процедури не здатні виявити суттєві викривлення у фінансовій звітності, навіть якщо вони існують. Ризик набуває особливого значення, оскільки обсяг даних, з

якими працюють аудитори, постійно збільшується, а складність фінансових операцій зростає. Водночас використання цифрових технологій створює нові можливості для підвищення точності аудиторських перевірок і зниження ризику невиявлення.

Одним із головних інструментів, які сприяють зниженню РН, є впровадження автоматизованих аудиторських систем, які використовують штучний інтелект та алгоритми машинного навчання для аналізу даних. Ці системи дозволяють аудиторам опрацьовувати великі обсяги інформації швидко і з високою точністю, знаходити аномалії та потенційні викривлення у фінансовій звітності. Завдяки інтелектуальній обробці даних, такі системи можуть виявляти навіть незначні відхилення, що значно знижує ризик пропуску суттєвих помилок або шахрайських операцій.

В умовах діджиталізації аудитори можуть також використовувати аналітичні платформи, які забезпечують можливість глибокого аналізу фінансових потоків за допомогою технологій Big Data. Це дозволяє знизити РН завдяки аналізу даних у режимі реального часу, що дає можливість не тільки своєчасно виявляти викривлення, але й передбачати потенційні ризики на майбутнє. Такі підходи дозволяють аудитору перейти від традиційних методів перевірки до більш проактивного підходу, орієнтованого на виявлення ризиків до того, як вони призведуть до суттєвих порушень.

Визначення ризику невиявлення в умовах діджиталізації передбачає широке використання цифрових інструментів і технологій для аналізу даних. Наприклад, аудитори можуть застосовувати спеціалізовані програми для аналізу транзакцій, які дозволяють автоматично ідентифікувати аномалії в поведінці даних або потенційні загрози, пов'язані з маніпуляціями у фінансовій звітності.

Прикладом застосування сучасних технологій і методів оцінки аудиторського ризику є так званна «Велика четвірка» на аудиторському ринку України. Вони не так давно розпочали впроваджувати у своїй практиці нові методи, які включають в себе сучасні технології програмного забезпечення, штучного інтелекту в поєднанні традиційних методів (табл 2.3).

Застосування таких інноваційних підходів в умовах цифровізації значно підвищує якість аудиторських перевірок і зменшує ризик невиявлення суттєвих викривлень у фінансових звітах. Аудитор має не тільки використовувати ці технології, але й вміти інтерпретувати їхні результати, забезпечуючи правильне прийняття рішень щодо подальших дій.

Таблиця 2.3

Методика оцінки аудиторського ризику на основі практики лідерів аудиторського ринку «Великої четвірки»

№	Метод	Характеристика	Переваги	Обмеження
1	Модель на основі Міжнародних стандартів аудиту	«Використання формули аудиторського ризику: $AP=BP \times KP \times NP$ ».	Систематичність, відповідність міжнародним стандартам, легкість адаптації до різних галузей.	Висока залежність від доступності та точності даних клієнта, складність у застосуванні для нестандартних ситуацій.
2	Аналітичні процедури	Застосування інструментів аналізу трендів, співставлення фінансових показників із галузевими стандартами.	Ефективне виявлення аномалій, візуалізація даних, можливість аналізу великих	Обмеження через залежність від актуальності галузевих стандартів та якості вхідних даних.

		Використання цифрових платформ для автоматизації (наприклад, Power BI, Tableau).	обсягів інформації.	
3	Штучний інтелект (AI)	Використання машинного навчання та нейронних мереж для аналізу фінансових транзакцій, документів, контрактів, виявлення аномалій та шахрайства. Підтримка алгоритмів глибокого навчання.	Висока швидкість аналізу, автоматизація рутини, здатність до самонавчання для підвищення ефективності.	Потребує великих інвестицій у впровадження та підтримку, потреба в високоякісних навчальних наборах даних.
4	Великі дані (Big Data)	Збір і обробка великих обсягів інформації з різних джерел: внутрішні дані компанії, ринкові показники,	Інтеграція з багатьма джерелами даних, виявлення складних зв'язків між подіями, масштабованість.	Складність обробки та інтеграції різномірних даних, потреба в технічній

		<p>відкриті дані.</p> <p>Застосування для виявлення прихованих ризиків у реальному часі.</p>		інфраструктурі та фахівцях.
5	Форензик-аналіз (Forensic Audit)	<p>Поглиблений аналіз фінансових транзакцій для виявлення шахрайства, корупції, недостовірності звітності.</p> <p>Використання спеціалізованих програм (наприклад, IDEA, ACL).</p>	<p>Висока ефективність для складних і чутливих випадків, виявлення прихованих ризиків.</p>	<p>Тривалість та висока вартість проведення, обмежена застосовність у малих підприємствах.</p>
6	Оцінка внутрішнього контролю (IC Assessment)	<p>Аналіз ефективності внутрішніх процесів контролю, зокрема автоматизованих систем, за допомогою стандартизованих</p>	<p>Уніфікованість процесу, можливість швидкої перевірки систем клієнта.</p>	<p>Можливість необ'єктивності через суб'єктивні відповіді клієнта, залежність від ступеня співпраці.</p>

		анкет та цифрових платформ.		
7	Моделі прогнозування ризику	Застосування статистичних алгоритмів і математичних моделей для оцінки ймовірності виникнення ризиків. Використання прогнозної аналітики для підтримки аудиторської стратегії.	Точність оцінок, підтримка стратегічного планування, можливість персоналізації.	Вимоги до якісних статистичних даних, складність налаштування для нестандартних умов.

Примітка: Розроблено автором за даними [69, 68, 70, 74]

Аудиторський ризик стає багатовимірним, оскільки, поряд із традиційними факторами, такими як якість внутрішнього контролю чи складність операцій, виникають нові загрози, зокрема кіберризика та ризики, пов'язані з використанням блокчейн-технологій і криптовалют.

Однак діджиталізація не тільки підвищує рівень складності аудиторського процесу, але й надає нові інструменти для підвищення ефективності та точності аудиту. Використання великих даних, інтелектуальних алгоритмів і автоматизованих систем внутрішнього контролю дозволяє аудиторам знижувати ймовірність невиявлення суттєвих помилок або шахрайства, забезпечуючи більш глибоке розуміння фінансових операцій клієнтів. З іншого боку, зростають вимоги до професійних навичок аудиторів, які повинні не тільки володіти

традиційними методами аналізу, але й бути компетентними у сфері інформаційних технологій та цифрової безпеки.

Отже, методика визначення аудиторського ризику в умовах діджиталізації полягає у поєднанні традиційних принципів аудиту із застосуванням новітніх технологій, що дозволяє мінімізувати ризики та підвищити якість аудиторських перевірок. Важливо зазначити, що впровадження таких змін має бути системним і ґрунтовним, враховуючи не тільки технологічні аспекти, але й етичні вимоги, що забезпечують прозорість і достовірність фінансової інформації.

У майбутньому розвиток аудиту в умовах цифрової економіки буде супроводжуватися подальшим вдосконаленням методів управління ризиками, що зробить процес аудиторських перевірок ще більш гнучким, ефективним і безпечним для усіх учасників фінансового ринку.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного дослідження методики аналізу аудиторських ризиків сформульовано такі висновки:

1. Запропоновані у теоретичній літературі та практиці аудиту методичні підходи до оцінювання аудиторського ризику ґрунтуються як на якісних, так і на кількісних методах. Використання багаторівневих шкал оцінки, аналітичних та експертних методів, а також математичних моделей дає аудитору змогу більш гнучко адаптувати процедури оцінки ризику до конкретних умов діяльності підприємства.

2. Застосування різноманітних методів і прийомів для оцінювання аудиторського ризику забезпечує комплексний підхід. Аналіз та синтез інформації, одержаної з різних джерел, дозволяють не лише кількісно визначити рівень ризику, але й виявити чинники, що на нього впливають, а отже, обґрунтовано коригувати аудиторські процедури для мінімізації цього ризику.

3. Цифрова трансформація облікових систем та аудиторської інформації відкриває нові можливості для оцінки аудиторського ризику. Використання автоматизованих інструментів, програмних засобів аналізу

великих масивів даних, штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє підвищити точність і оперативність оцінювання аудиторського ризику, виявляти нетипові транзакції, оптимізувати вибірку та посилювати аналітичні процедури.

4. Умови діджиталізації суттєво змінюють методику визначення аудиторського ризику, вимагаючи від аудитора застосування інноваційних технологічних засобів і підходів. Такі технології дають змогу не тільки ефективніше оцінювати ризики, але й вдосконалювати управління ними, забезпечуючи при цьому більш глибоке розуміння фінансово-господарської діяльності суб'єкта аудиту.

Таким чином, методика аналізу аудиторських ризиків в сучасних умовах характеризується розширенням аналітичних інструментів та збільшенням можливостей для інтеграції традиційних методик із сучасними цифровими технологіями. Це створює підґрунтя для впровадження ефективніших підходів до управління аудиторськими ризиками та їх мінімізації.

РОЗДІЛ 3 УПРАВЛІННЯ АУДИТОРСЬКИМИ РИЗИКАМИ З МЕТОЮ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

3.1. Основні напрями управління аудиторськими ризиками

Аудиторський ризик є ймовірністю того, що аудитор може висловити недоречний висновок щодо перевіреної фінансової звітності, пропустивши вагоме викривлення інформації або, навпаки, неправильно засвідчивши його наявність. При цьому завдання визначити рівень суттєвості – як загальної, так і спеціальної та робочої – покладається безпосередньо на аудитора. Саме тому одним із ключових інструментів забезпечення результативності аудиторського процесу є ідентифікація й оперування кількісними характеристиками складових аудиторського ризику (властивого, ризику контролю, вибірки та завдань із надання впевненості) у поєднанні з аналізом суттєвості виявлених або можливих викривлень інформації.

Повсякчасне використання ризик-орієнтовного підходу в аудиторській практиці, що полягає у виявленні сегментів із підвищеною ймовірністю викривлень та концентрації зусиль аудиторської групи саме там, зумовлює необхідність оцінки ризиків у системі внутрішнього контролю клієнтського підприємства. Оцінюючи систему внутрішнього контролю – комплекс внутрішніх політик і процедур, які впроваджені управлінським персоналом для сталого, ефективного функціонування бізнесу, забезпечення достовірності та повноти фінансової звітності, а також мінімізації спотворень, – аудитор визначає подальші процедури перевірки, розподіл ресурсів та їх оптимальне застосування у різних напрямках аудиту, включаючи ті, що мають високий ризик. Іншими словами, повноцінна стратегія аудиту значною мірою залежить від результатів оцінки ризику системи внутрішнього контролю клієнта.

Водночас, для досягнення максимальної ефективності перевірки оцінювання ризиків має розпочинатися ще на етапі ухвалення рішення щодо співпраці з потенційним клієнтом або відмови від неї. Відповідно до МСА 315, аудитор оцінює майбутню якість перевірки, враховуючи ресурсні обмеження та

дотримання етичних норм. Такий підхід вимагає дослідження бізнесу підприємства-клієнта як сукупності різних середовищ, що ілюструються в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Напрями дослідження аудитором бізнесу клієнта

Середовище	Напрями дослідження
Внутрішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз корпоративної структури та розподілу функцій і відповідальності; • оцінка системи внутрішнього контролю та її ефективності; • вивчення механізмів управління ризиками на рівні підприємства.
Мікросередовище	<ul style="list-style-type: none"> • оцінка взаємодії з клієнтами, постачальниками та партнерами; • аналіз конкурентного середовища та позиції компанії на ринку; • вивчення залежності підприємства від ключових контрагентів.
Макросередовище	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз впливу економічних та політичних факторів на діяльність компанії; • оцінка регуляторного середовища та змін у законодавстві; • вивчення технологічних і соціальних трендів, що впливають на бізнес.
Етичність	<ul style="list-style-type: none"> • перевірка дотримання етичних стандартів і корпоративних норм; • аналіз політики підприємства щодо конфліктів інтересів та антикорупційних заходів;

	<ul style="list-style-type: none"> оцінка репутаційних ризиків і їхнього впливу на діяльність.
--	---

Примітка: Розроблено автором за даними [44].

У контексті табл. 1 чинники макросередовища для сучасного національного аудиту можуть набувати форми впливу наслідків пандемії COVID-19 та військового стану. Однак повний перелік потенційних чинників макросередовища, а також інших напрямів дослідження, формується залежно від конкретної аудиторської перевірки з урахуванням специфіки підприємства-клієнта й поставлених перед аудитом завдань. Міжнародні стандарти аудиту сприяють ідентифікації подібних факторів, пропонуючи широкий спектр прикладів умов і подій, які можуть свідчити про наявність ризиків суттєвого викривлення інформації (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Приклади обставин ризиків суттєвого викривлення

Обставини	Приклади обставин
Загрози середовища	<ul style="list-style-type: none"> економічна нестабільність або рецесія. часті зміни законодавства та регуляторних вимог. політична або соціальна напруженість у регіоні діяльності.
Особливості діяльності підприємства-клієнта	<ul style="list-style-type: none"> залежність від обмеженої кількості клієнтів або постачальників. нестандартні операції або специфічна галузь. високий рівень конкуренції на ринку.
Система внутрішнього контролю підприємства-клієнта	<ul style="list-style-type: none"> відсутність чітко документованих процедур. слабкий моніторинг операцій і звітності.

	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність розподілу обов'язків між працівниками.
Рішення підприємства-клієнта	<ul style="list-style-type: none"> • зміна облікової політики без достатнього обґрунтування. • відтермінування значних витрат для покращення фінансових показників. • реалізація ризикованих інвестиційних проектів.

З огляду на суть незалежного аудиту, увесь аудиторський процес можна уявити у формі логічно впорядкованої послідовності заходів, що здійснюються аудиторською групою під час збору доказової бази. Метою цих дій є формування обґрунтованої думки про відповідність фінансової звітності суб'єкта господарювання обраній концептуальній основі (національним чи міжнародним стандартам бухгалтерського обліку). Іншими словами, процес аудиту є впровадженням набору аудиторських процедур, що виконуються у певній послідовності з метою досягнення чітко окресленого результату. Згідно з МСА 315, МСА 330 та МСА 500, аудиторські процедури охоплюють як процеси оцінювання ризиків, так і наступні аудиторські заходи (див. табл. 3.3).

У найближчій перспективі розвиток аудиторських процедур, а отже й рівня аудиторського ризику, тісно пов'язаний із запровадженням діджитал-інструментів, включно з когнітивними технологіями, прогноною аналітикою та хмарними сервісами. Ці інновації можуть суттєво вплинути на підходи до збирання й аналізу аудиторських доказів.

Оскільки ризик-орієнтовний підхід до аудиту передбачає селективність у проведенні аудиторських процедур, на етапі планування аудитор має звернути додаткову увагу на ризик, пов'язаний із застосуванням вибірових методів отримання доказів. МСА 530 пропонує загальне уявлення про суть вибірки та шляхи її застосування в рамках аудиторської перевірки. Водночас, відповідальність за загальний рівень ризику вибірки залишається на аудиторіві,

який повинен обґрунтувати свої рішення за допомогою професійного судження. Логічна послідовність дій аудитора у процесі застосування вибіркового методик наведена у таблиці 3.4.

Таблиця 3.3

Застосування аудиторських процедур на основі МСА

Назва	Сутність процедури
1. Процедури оцінки ризиків	<p>1. «Запити до управлінського персоналу та інших осіб у межах суб'єкта господарювання: отримання інформації про процеси, ризики та контрольні заходи, що застосовуються в організації».</p> <p>2. «Аналітичні процедури: аналіз фінансових та нефінансових даних для виявлення незвичайних або непередбачуваних відхилень, які можуть свідчити про потенційні ризики викривлення».</p> <p>3. «Спостереження та інспектування: безпосереднє спостереження за процесами та процедурами, а також перевірка документів і записів для оцінки ефективності системи внутрішнього контролю».</p>
2. Подальші аудиторські процедури	<p>1. «Тести заходів контролю: перевірка ефективності функціонування заходів внутрішнього контролю, якщо аудитор планує покладатися на них або якщо це вимагається стандартами».</p> <p>2. «Процедури по суті: безпосередня перевірка залишків на рахунках, класів операцій та розкриття інформації для</p>

	виявлення можливих викривлень. Вони поділяються на: - детальна перевірка окремих операцій, залишків на рахунках та розкриття інформації; - аналіз фінансових показників та співвідношень для виявлення незвичайних або непередбачуваних відхилень».
--	---

Примітка: Розроблено автором за даними [44].

Таблиця 3.4

Алгоритм дій аудитора при роботі з вибіркою

Крок	Сутність дій аудитора
1. Визначення мети вибірки	Аудитор встановлює конкретні цілі, які необхідно досягти за допомогою вибіркового дослідження, наприклад, оцінка ефективності внутрішнього контролю або підтвердження достовірності фінансових показників.
2. Ідентифікація генеральної сукупності	Визначення повного обсягу даних або операцій, з яких буде здійснюватися вибірка, наприклад, всі рахунки дебіторської заборгованості або всі операції за певний період.
3. Стратифікація сукупності	Розподіл генеральної сукупності на підгрупи (страти) з подібними характеристиками для підвищення точності вибірки. Це дозволяє зменшити варіацію даних і підвищити ефективність аудиторських процедур.
4. Вибір методу відбору	<ul style="list-style-type: none"> • Випадковий відбір (кожен елемент сукупності має рівну ймовірність бути обраним);

	<ul style="list-style-type: none"> • Систематичний відбір (відбір елементів через певний інтервал після випадкового старту); • Цілеспрямований відбір (вибір специфічних елементів на основі професійного судження аудитора).
5. Визначення розміру вибірки	Розрахунок кількості елементів, які необхідно перевірити, враховуючи допустимий рівень аудиторського ризику та суттєвості.
6. Відбір елементів	Застосування обраного методу для формування вибірки з генеральної сукупності.
7. Проведення аудиторських процедур	Виконання запланованих тестів та перевірок на відібраних елементах вибірки для збору необхідних аудиторських доказів.
8. Оцінка результатів вибірки	Аналіз виявлених помилок або відхилень та їх екстраполяція на всю генеральну сукупність для оцінки потенційного впливу на фінансову звітність
9. Прийняття рішень	Визначення необхідності додаткових аудиторських процедур або коригувань на основі результатів вибірки та формування висновків щодо достовірності перевіреної інформації

Примітка: Розроблено автором за даними [25].

Якщо отримані за допомогою вибірки дані не надають упевненої основи для формування обґрунтованих висновків, суперечать іншим результатам перевірки або суттєво відрізняються від очікуваних показників, аудитор повинен звернутися з додатковими запитом до осіб, що готували звітність. За потреби аудитор може переглянути параметри вибірки чи змінити характер, терміни або обсяги подальших аудиторських процедур, аби досягти належного рівня впевненості.

Попри те, що аудитор не зобов'язаний ідентифікувати характер викривлень із погляду їх походження (помилка чи шахрайство) і не несе відповідальності за їх чітке розмежування, він повинен урахувати більш вагомий вплив потенційного шахрайства на суттєвість. У разі підозри у викривленні, спричиненому шахрайством, аудитор зазвичай знижує рівень загальної, спеціальної та робочої суттєвостей порівняно з тими, що застосовуються за умов звичайної помилки. Типовий алгоритм дій аудитора при виявленні або обґрунтованій підозрі шахрайства може охоплювати:

1) повідомлення управлінського персоналу або осіб, наділених найвищими повноваженнями, залежно від того, хто потенційно причетний;

2) визначення необхідності надання інформації третім сторонам про виявлені або підозрювані випадки шахрайства;

3) оцінювання ризиків і доцільності продовження аудиту з огляду на професійну та юридичну відповідальність, можливість відмови від завдання або зобов'язання повідомлення регуляторів чи інших зацікавлених сторін.

Процес оцінювання ризиків на стадії формування аудиторської думки (звіту аудитора) можна описати таким чином:

1) аналіз відповідності фінансової звітності визначеній концептуальній основі обліку у всіх суттєвих аспектах, зокрема адекватності розкриття даних, релевантності і правильності застосованих облікових політик, обґрунтованості облікових оцінок;

2) оцінка доречності, надійності, порівнюваності та зрозумілості інформації;

3) перевірка достовірності фінансової звітності загалом;

4) ухвалення рішення щодо форми висловлення думки – немодифікованої чи вибір одного з типів модифікованих висновків.

3.2. Ризик-менеджмент у практиці внутрішнього аудиту

Діяльність підприємства в сучасних умовах передбачає не лише досягнення бізнес-цілей, але й забезпечення захисту активів, ефективного управління ресурсами та запобігання виникненню різноманітних ризиків, що можуть негативно вплинути на його функціонування. Сфера ризик-менеджменту стає критично важливою, оскільки підприємства стикаються з численними викликами: воєнний стан, зміни в економічному середовищі, техногенними катастрофами, кібератаками, нестабільністю ринків тощо.

Крім того, підприємства, що отримують грантове фінансування чи іншу допомогу від держави (або/і міжнародних організацій), зобов'язані забезпечити прозоре й ефективне використання отриманих ресурсів. У цьому контексті внутрішній аудит відіграє важливу роль, надаючи незалежні висновки про те, чи відповідає діяльність підприємства встановленим стандартам, вимогам інвесторів та власним стратегічним цілям.

Зміцнення системи внутрішнього аудиту на підприємстві сприяє вдосконаленню управлінських процесів і підвищенню довіри з боку зацікавлених сторін. За допомогою ризик-орієнтованого підходу аудитори оцінюють імовірність виникнення порушень, збоїв чи інших недоліків у діяльності підприємства, пропонуючи рекомендації для їх уникнення. У сучасних умовах це особливо актуально, адже помилки чи неефективність у використанні ресурсів можуть завдати серйозної шкоди не лише фінансовому стану підприємства, але й його репутації.

Таким чином, практика внутрішнього аудиту на підприємствах з урахуванням ризик-менеджменту дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й забезпечити стабільність, ефективність і довгострокову стійкість бізнесу в умовах постійних викликів.

На світовій арені з метою стандартизації процесів управління ризиками у всіх професійних сферах в 2009 році Міжнародною організацією зі стандартизації (англ. International Organization for Standardization-ISO) було розроблено серію міжнародних стандартів з ризик-менеджменту. На базі цих

міжнародних стандартів в Україні прийнято національні стандарти, які включають ДСТУ ISO Guide 73:2013 «Керування ризиком. Словник термінів»; ДСТУ ISO 31000:2014 «Менеджмент ризиків. Принципи та керівні вказівки»; ДСТУ ISO/IEC 31010:2013 «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику».

Ризик-менеджмент — це багаторівнева система заходів з ідентифікації, оцінки та контролю ризиків, інтегрована у всі аспекти діяльності організації та спрямована на досягнення її стратегічних цілей. Типовий підхід до ризик-менеджменту охоплює такі загальновизнані стадії:

- Виявлення ризиків і оцінка їх ймовірності;
- Вибір методів управління виявленими ризиками та способів реагування на них;
- Формування стратегії управління ризиками, спрямованої на зниження ймовірності їх настання та мінімізацію негативних наслідків;
- Практичне впровадження обраної стратегії;
- Перевірка досягнутих результатів і за потреби коригування стратегії.

Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту наголошують на необхідності використання ризик-орієнтованого підходу. Зокрема, Стандарт 2010 передбачає розробку планів на основі оцінки ризиків, а Стандарт 2100 вимагає оцінювати й удосконалювати процеси управління, систему управління ризиками та внутрішній контроль в організації. При плануванні внутрішнього аудиту аудитором рекомендовано враховувати стратегічні цілі об'єкта перевірки, визначні ризики, адекватність і результативність системи управління, а також потенційні можливості для суттєвого удосконалення управлінських процесів. Метою завдання внутрішнього аудиту має бути оцінка ризиків у межах визначеного об'єкта дослідження. Отже, у концепції Інституту внутрішніх аудиторів ризик-орієнтований підхід інтегрує внутрішній аудит із загальною системою ризик-менеджменту [45].

Для запровадження цієї методології в практику внутрішнього аудиту Міністерство фінансів України своїм наказом від 04.10.2011 №1247 затвердило Стандарти внутрішнього аудиту, де передбачено застосування ризик-орієнтованого підходу під час оцінки об'єктів внутрішнього аудиту. Процес впровадження та функціонування цього підходу до внутрішнього аудиту можна поділити на три ключові етапи:

I. Оцінювання зрілості процесу управління ризиками в установі. На цьому початковому етапі внутрішній аудитор має зрозуміти, як саме керівництво організації ідентифікує, оцінює, контролює й моніторить ризики. Для цього досліджуються внутрішні регламентуючі документи, аналізується реальний досвід застосування закріплених у них процедур, а також оцінюється, наскільки результати управління ризиками враховуються при ухваленні управлінських рішень. Завдяки такому підходу внутрішній аудит отримує цілісне уявлення про рівень зрілості системи ризик-менеджменту та про надійність реєстру ризиків, котрий надалі можна використовувати як базу для планування аудиторської діяльності.

II. Періодичне планування внутрішнього аудиту. На другому етапі визначаються аудиторські завдання на встановлений часовий період (зазвичай на рік). До цих завдань належить виявлення та визначення пріоритетності ділянок для оцінювання, а також перевірка процесів управління ризиками, управління ключовими ризиками, ведення документації щодо ризиків та підготовка відповідних звітів про ризики.

III. Планування й реалізація конкретного аудиторського завдання. На заключному етапі, спираючись на здобуті результати перших двох фаз, аудитор визначає конкретний обсяг та напрямки перевірки. Він проводитиме попередню оцінку ризиків, пов'язаних із конкретним об'єктом аудиту, встановлюватиме цілі внутрішнього аудиту, аналізуватиме дієвість контрольних заходів та їхню здатність протидіяти виявленим ризикам. Підсумком цієї діяльності стає формування висновків, розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення управлінських процесів в організації.

Таким чином, ризик-орієнтований підхід, інтегрований у внутрішній аудит, допомагає сконцентрувати зусилля на найбільш критичних ризиках та підвищити цінність аудиторської діяльності як інструмента підтримки стратегічних цілей організації.

Для забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього аудиту на підприємствах впроваджено механізм організації аудиторської діяльності, що відповідає сучасним стандартам і вимогам ризик-орієнтованого підходу. Наказом керівництва підприємства затверджено порядок проведення внутрішнього аудиту, який охоплює всі структурні підрозділи, а також дочірні підприємства та партнерські організації. Цей документ регламентує процеси аудиторської діяльності, визначає ключові напрями перевірок і встановлює критерії оцінки ефективності.

Водночас для підвищення якості внутрішнього аудиту затверджено окремий порядок проведення внутрішньої оцінки якості аудиторської діяльності. Ця внутрішня нормативно-правова база дозволяє забезпечити відповідність аудиту чинним законодавчим вимогам, міжнародним стандартам і стратегічним цілям підприємства.

Згідно із затвердженим порядком, особливу увагу приділено впровадженню ризик-орієнтованого внутрішнього аудиту міжнародного зразка. Аудитори повинні мати достатній рівень професійних знань для ідентифікації, оцінки та управління ризиками, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства. Особливий акцент зроблено на компетентностях у сфері виявлення ризиків шахрайства та ризиків, пов'язаних з інформаційними системами та технологіями.

Запровадження такого підходу сприяє побудові системи внутрішнього контролю, здатної адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Оцінка ключових ризиків дозволяє мінімізувати потенційні збитки, забезпечити прозорість операцій і підтримувати довіру з боку партнерів і зацікавлених сторін.

Підтвердження професійної компетентності внутрішніх аудиторів, які працюють у підрозділах внутрішнього аудиту центральних органів виконавчої

влади та інших установ, відтепер здійснюється через процедуру сертифікації, запроваджену Міністерством фінансів України з 1 січня 2023 року, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12.12.2022 № 12.

Механізм проведення сертифікації, а також усі відповідні вимоги та порядок дій, визначені у Порядку проведення сертифікації працівників підрозділів внутрішнього аудиту, затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 18.05.2022 № 144. Цей документ встановлює процедурні аспекти оцінювання професійних знань і навичок аудиторів, необхідних для виконання їхніх функцій у державному секторі.

Проте здобуття сертифіката – лише один із кроків на шляху підтримання високого рівня фаховості. З метою постійного професійного розвитку внутрішні аудитори зобов'язані щорічно удосконалювати свої компетентності, беручи участь у навчальних заходах і діяльності, спрямованій на підвищення кваліфікації. Зокрема, передбачаються такі форми професійного вдосконалення, як підвищення кваліфікації через офіційні освітні програми, стажування на відповідних посадах, а також самоосвіта. Остання може включати участь у конференціях, науково-практичних заходах, круглих столах, фахових семінарах, тренінгах і майстер-класах, що стосуються внутрішнього аудиту, внутрішнього контролю, бухгалтерського обліку, аудиту та ключових напрямів діяльності відповідного державного органу.

Тому, сертифікація та безперервний професійний розвиток формують цілісну систему забезпечення належної професійної компетентності внутрішніх аудиторів, зміцнюючи їхню роль як фахівців, які забезпечують ефективність державного управління та підтримують належний рівень прозорості й підзвітності у публічному секторі.

Впровадження стандартів і методик у сфері внутрішнього аудиту є ключовим кроком до забезпечення ефективного управління організаціями в умовах сучасних викликів. Однак цей процес супроводжується численними перешкодами, які можуть уповільнити або навіть зірвати його реалізацію. Розуміння природи цих викликів і розробка дієвих способів їх подолання є

важливими завданнями, що постають перед керівниками підприємств, аудиторам та іншими зацікавленими сторонами (таблиця 3.5).

Керівник підрозділу внутрішнього аудиту, спираючись на оцінені ризики об'єкта аудиту, розробляє стратегічні та операційні плани діяльності підрозділу. Працівники внутрішнього аудиту здійснюють документування процесу оцінки ризиків, який базується на системі управління ризиками підприємства, а за її відсутності — на професійному судженні щодо ризиків діяльності.

Таблиця 3.5

Виклики впровадження стандартів і методик у внутрішньому аудиті та способи їх подолання

Виклик	Опис виклику	Способи подолання
Опір змінам з боку персоналу	Працівники сприймають впровадження стандартів як додаткове навантаження, що викликає зниження мотивації та відсутність розуміння цілей.	Прозорий процес змін; регулярні тренінги та консультації; пояснення переваг нововведень для працівників.
Відповідність стандартів реальним умовам організації	Міжнародні стандарти можуть бути загальними й не враховувати локальні економічні, правові та культурні реалії.	Адаптація стандартів до локального контексту; створення національних рекомендацій, які враховують особливості ринку.

Брак професійної компетентності аудиторів	Недостатній рівень технічних знань аудиторів; відсутність безперервного навчання та підвищення кваліфікації.	Впровадження системи підвищення кваліфікації; участь у семінарах, конференціях; запровадження сертифікацій і тренінгів.
Ізоляція процесів управління ризиками та внутрішнього контролю	Відсутність координації між підрозділами; дублювання функцій та ігнорування важливих аспектів управління.	Впровадження централізованої платформи управління ризиками; уніфікація підходів; забезпечення прозорості та доступності інформації.
Складнощі інтеграції цифрових технологій	Нестача коштів та кваліфікованих кадрів для впровадження штучного інтелекту й автоматизованих систем аналізу даних.	Залучення додаткових джерел фінансування (гранти, інвестори); створення партнерств з технологічними компаніями; навчання персоналу для роботи з новими технологіями.
Недосконалість моніторингу та оцінки ефективності впроваджених стандартів	Відсутність системи показників для вимірювання результатів впровадження стандартів; складнощі в оцінці ефективності змін.	Розробка ефективної системи моніторингу; використання кількісних і якісних показників; впровадження регулярної оцінки та коригування методик.

Примітка: Розроблено автором за даними [38, 62, 48, 49].

Попередня оцінка ризиків об'єктів внутрішнього аудиту, включаючи визначення ймовірності та суттєвості можливих помилок, невідповідностей чи інших ризиків, виконується аудиторами на основі результатів попереднього аналізу об'єкта. З урахуванням цієї оцінки програма внутрішнього аудиту повинна включати перелік питань, які потребують дослідження, з акцентом на найбільш ризиковані зони.

Важливим є також ризик-орієнтований підхід за умов проведення вибіркового дослідження, яке передбачає застосування аудиторських процедур менше ніж до 100% масивів інформації. Таке дослідження застосовується в умовах обмежених часових рамках з проведення дослідження та/або великої сукупності масиву даних. За сучасних умов надактуальними методологія оцінки ризиків у внутрішньому аудиті включає як традиційні, так і сучасні підходи та інструменти, які дозволяють забезпечити комплексний і ефективний процес управління ризиками. Традиційні методи, такі як аналіз фінансових показників, внутрішнього контролю та анкетування, доповнюються сучасними технологіями, такими як Big Data, блокчейн та штучний інтелект, що дозволяє аудиторам більш точно і швидко оцінювати ризики та розробляти ефективні стратегії їх мінімізації. Це забезпечує більш високу ефективність внутрішнього аудиту та підвищує стабільність і надійність діяльності підприємства в умовах постійних змін та невизначеності.

У звіті підрозділу внутрішнього аудиту необхідно відобразити основні підсумки проведених перевірок і загальну оцінку ефективності системи управління ризиками та внутрішнього контролю за кількома ключовими аспектами:

- розуміння та пропагування управління ризиками публічними менеджерами на рівні вищого керівництва;
- наявності сформованої чіткої політики та стратегії з питань управління ризиками, їх нормативно-правової регламентації;
- сформованості належних умов для працівників, що дають можливість ефективно управляти ризиками в діяльності структурних підрозділів;

- впровадження ризик-орієнтованого підходу до операційних процесів установи;
- документування процесів оцінки ризиків;
- обрання заходів контролю до ідентифікованих ризиків, підтвердження їх фактичної реалізації;
- дієвості сформованої системи управління ризиками та її участі у досягненні цілей діяльності організації.

Отже, успішне впровадження ризик-менеджменту у внутрішньому аудиті є ключовим фактором для забезпечення стабільної та ефективної діяльності підприємства. Це дозволяє не лише знизити невизначеність та підвищити передбачуваність, але й сприяє побудові довіри з боку партнерів, інвесторів та інших зацікавлених сторін, що в кінцевому рахунку підвищує конкурентоспроможність та стійкість бізнесу.

3.3. Застосування штучного інтелекту для управління аудиторськими ризиками

Штучний інтелект (ШІ) — це галузь комп'ютерних наук, яка спрямована на створення систем і програм, здатних виконувати завдання, що традиційно вимагають людського інтелекту. До таких завдань відносяться розпізнавання мовлення, зображень, прийняття рішень, планування, навчання, розуміння природної мови та інші когнітивні процеси. Основною метою ШІ є розробка алгоритмів, які можуть адаптуватися до нових даних і середовищ, навчаючись із досвіду або аналізуючи великі обсяги інформації.

ШІ заснований на використанні різноманітних математичних і статистичних методів, а також машинного навчання, де системи самі покращують свої можливості, ґрунтуючись на минулому досвіді або наданих їм даних. Машинне навчання є ключовою складовою ШІ і включає різні підходи, як-от: **нейронні мережі, алгоритми кластеризації, рішення дерев, методи глибокого навчання** тощо. Глибоке навчання, наприклад, дозволяє ШІ

аналізувати складніші структури, такі як зображення або великі текстові масиви, завдяки багатошаровим нейронним мережам.

Застосування штучного інтелекту для управління аудиторськими ризиками є новаторським підходом, який дозволяє значно покращити процес аудиту, зокрема завдяки автоматизації аналізу транзакцій, ідентифікації підозрілих операцій та покращенню загальної ефективності контролю за фінансовими операціями. ШІ дозволяє виявляти аномалії в операціях та допомагає у прогнозуванні ризиків, що дає можливість аудиторам зосередитися на складніших та більш критичних завданнях.

Одним із основних алгоритмів, який може бути використаний для управління аудиторськими ризиками, є **кластеризація**.

Кластеризація — це метод групування даних, який дозволяє виявляти подібності між об'єктами і формувати з них окремі групи або кластери. Цей підхід є надзвичайно ефективним для ідентифікації аномальних транзакцій, оскільки алгоритм групує транзакції за подібними характеристиками, а ті операції, які суттєво відрізняються від основної маси, можуть бути визначені як аномалії, які потребують подальшої перевірки з боку аудитора. Наприклад, фінансові операції, що суттєво відрізняються за сумою від типових транзакцій для певного періоду часу або виду операції, будуть виділені як підозрілі. Алгоритми кластеризації, такі як K-means, дозволяють автоматично розподіляти транзакції у кластери на основі попередньо визначених критеріїв, що дозволяє швидко виявляти операції, що відхиляються від норми.

Кластеризація базується на математичних розрахунках відстаней між точками в багатовимірному просторі, де кожна точка представляє певну транзакцію з її характеристиками. Алгоритм **K-means** намагається мінімізувати відстань між точками одного кластера та максимізувати відстань між точками різних кластерів, таким чином утворюючи групи операцій, що мають схожі характеристики. Процес навчання алгоритму кластеризації полягає у визначенні центроїдів для кожного кластера, що представляють середнє значення всіх транзакцій у цьому кластері. Як тільки ці центроїди визначені, нові транзакції

можуть бути автоматично віднесені до одного з кластерів або, якщо вони не відповідають жодному з кластерів, вони будуть позначені як потенційні аномалії, що вимагають додаткової уваги [73].

Для реалізації кластеризації на практиці можна використати код на мові програмування Python [76], де за допомогою бібліотек машинного навчання **scikit-learn** та **pandas** здійснюється попередня обробка даних, їх нормалізація і кластеризація. Алгоритм K-means, зокрема, дозволяє визначити кількість кластерів, що заздалегідь обираються на основі попереднього аналізу даних або специфічних вимог аудиторської фірми. Результати кластеризації можуть бути візуалізовані для більш легкого аналізу, що дозволяє аудиторам швидко ідентифікувати операції, які можуть представляти ризик для компанії.

Перший етап для застосування даного алгоритму на практиці це — збір і підготовка даних. Для цього необхідно отримати доступ до бухгалтерських записів із бухгалтерської програми компанії за певний період часу. Ці дані повинні включати кілька ключових параметрів: сума операції, дата, тип операції, категорія витрат та інші атрибути. Ці параметри допоможуть створити багатовимірний простір, у якому кожна точка представлятиме окреме проведення. Дані повинні бути очищені від можливих помилок, таких як пропущені значення або аномально високі показники, які могли виникнути через технічні проблеми. Також важливо нормалізувати дані, тобто привести їх до єдиного масштабу, оскільки різні параметри можуть мати різні одиниці виміру (наприклад сума транзакції в доларах і дата транзакції).

Другий етап — це вибір алгоритму кластеризації. У нашому випадку можна використовувати один із найпоширеніших алгоритмів кластеризації — **K-means**. Цей алгоритм поділяє дані на кластери на основі їх схожості, вимірюючи відстань між точками в багатовимірному просторі. Алгоритм намагається мінімізувати відстань між точками одного кластера та максимізувати відстань між різними кластерами. Основною задачею на цьому етапі є вибір оптимальної кількості кластерів. Це можна зробити за допомогою методу "ліктя" (elbow

method), який допомагає визначити на якій кількості кластерів досягається найкраще розподілення даних.

Для практичної реалізації кластеризації, як зазначали вище, ми використаємо Python. Нижче наведений приклад коду, який ілюструє процес кластеризації фінансових транзакцій (рисунок 3.1).

```
# 1. Завантаження даних про транзакції
```

```
data = pd.read_csv('financial_transactions.csv')
```

```
# 2. Попередня обробка даних
```

```
# Видалення пропущених значень
```

```
data.dropna(inplace=True)
```

```
# Вибір ключових параметрів для кластеризації (сума, дата, категорія транзакції)
```

```
features = data[['Transaction_ID', 'Amount', 'Frequency']]
```

```
# Нормалізація даних
```

```
scaler = StandardScaler()
```

```
scaled_features = scaler.fit_transform(features)
```

```
# 3. Запуск алгоритму кластеризації
```

```
kmeans = KMeans(n_clusters=5) # Вибір кількості кластерів
```

```
kmeans.fit(scaled_features)
```

```
# Додавання результатів кластеризації до таблиці з транзакціями
```

```
data['Cluster'] = kmeans.labels
```

```
# 4. Аналіз результатів
```

```
# Транзакції, які потрапили до найменшого кластеру або мають інший відтінок, можуть бути ризиковими
```

```
risky_transactions = data[data['Cluster'] == data['Cluster'].value_counts().idxmin()]
```

```
# Збереження транзакцій, які виявилися підозрілими
```

```
risky_transactions.to_csv('risky_transactions.csv', index=False)
```

Рис. 3.1 Частина коду на Python для кластеризації транзакцій методом K-means

Тепер ми можемо розглянути детально роботу коду, поділивши його на кілька етапів для зручності:

1. **Завантаження даних:** система завантажує CSV-файл із фінансовими транзакціями, що містять ключові параметри, такі як сума транзакції, частота операцій і ідентифікатори транзакцій. Усі дані перевіряються на відсутність порожніх значень для забезпечення якості подальшого аналізу.

2. **Нормалізація:** для уникнення впливу різних масштабів даних, таких як сума транзакції та частота, дані стандартизуються. Це дозволяє алгоритму кластеризації однаково враховувати всі параметри без домінування одного з них.

3. **Визначення оптимальної кількості кластерів:** використовується метод ліктя для обрання оптимальної кількості кластерів. Після побудови графіку метрики inertia (сума квадратів відстаней до центроїдів кластерів), обирається кількість кластерів, яка забезпечує найкращий баланс між точністю й ефективністю.

4. **Кластеризація:** алгоритм K-means розподіляє всі транзакції між обраною кількістю кластерів на основі схожості характеристик (наприклад, сума та частота операцій). Кожна транзакція отримує мітку кластера, що дозволяє групувати подібні операції.

5. **Ідентифікація ризикових транзакцій:** кластер із найменшою кількістю транзакцій вважається ризиковим. Транзакції цього кластеру позначаються як "Risk", тоді як інші класифікуються як "Normal". Це допомагає виявити аномальні операції, що можуть бути результатом шахрайства або помилки.

6. **Аналіз результатів:** результати кластеризації експортуються у формат Excel для зручного перегляду. Ризикові транзакції виділяються кольором, що дозволяє аудитору швидко ідентифікувати операції для подальшого дослідження.

Так, для побудови прогностичної моделі необхідно використовувати якісні дані у значному обсязі. Для демонстрації підходу ми скористаємося набором даних із файлу «financial_transactions.csv» отриманого від клієнта ТОВ «Тер-

Аудит» за 2023 рік. З метою забезпечення анонімності всі персональні дані було замінено. Відкрити зазначений файл можна за допомогою інтернет сервіс Google Таблиці або інші програми, які підтримують формат CSV. Ознайомимося зі структурою даних, наведеною у файлі (табл. 3.6).

Таблиці 3.6

Частина набору даних отриманих після кластерезації

Date	Number	Document type	Amount	Currency
27.02.2023	0000-000016	Видатковий касовий ордер	200.00	грн
28.02.2023	0000-000028	Рахунок на оплату постачальника	686.00	грн
28.02.2023	0000-000020	Надходження товарів і послуг	5000.00	грн
28.02.2023	0000-000004	Нарахування зарплати	28000.00	грн
28.02.2023	0000-000004	Нарахування премії	7000.00	грн

Отже, дана таблиця містить більше 1 тис. записів, з яких наведено тільки 5, а також назви стовпчиків з такою інформацією: «Date» – дата проведення операції, «Number» – унікальний номер документа, «Document type» – тип документа, «Information» – деталі операції, якщо є, «Amount» – сума операції, «Currency» – валюта, в якій проведено операцію.

Перш за все необхідно очистити дані таким чином, щоб не залишилось комірок з пустими та/або нелогічними даними. Як правило, рядки з такими комірками просто видаляються, щоб вони негативним чином не впливали на загальну картину.

У нашому випадку алгоритм кластеризації було навчено виявляти аномальні транзакції, що потенційно містять ризики шахрайства чи помилок. У таблиці з проводками для прикладу залишено такі, які алгоритм повинен визначити як ризикові та вказати їх як аномальні. Для цього у результатах кластеризації мітку стовпчику «Result» буде відображатися «1», що позначає ризикову транзакцію, а всі інші значення – на «0», що вказує на відсутність ризику.

Основну увагу було зосереджено на аналізі транзакцій, суми яких значно відрізняються від середніх значень у відповідній категорії або мають незвичні параметри, наприклад, нетипову частоту чи дату проведення. Для тренування моделі використовували лише кількісні характеристики, такі як «Amount», «Date» та частота записів.

Далі, за допомогою мови програмування Python та алгоритму кластеризації K-means, було створено моделі, які розподілили всі записи на кластери. Як результат, таблиця містить позначені ризикові проведення, які потребують додаткового аудиторського аналізу (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Частина вихідних даних після кластеризації

ID	Amount	Date	Document type	Cluster	Result
128	200.00	27.02.2023	Видатковий касовий ордер	0	0
129	686.00	28.02.2023	Рахунок на оплату постачальника	0	0
130	5000.00	28.02.2023	Надходження товарів і послуг	1	0
131	28000.00	28.02.2023	Нарахування зарплати	2	0
132	7000.00	28.02.2023	Нарахування премії	3	1

Примітка: Розроблено автором за даними

Тепер розглянемо результат стовпця «Cluster» детальніше. Він включає в себе значення від 0 до 3. Де: кластер 0 включає записи з низькими сумами, які зазвичай є регулярними витратами; кластер 1 включає записи середніх сум, які характерні для регулярних витрат на закупівлю товарів; кластер 2 включає записи вищих сум, але таких, що відповідають стандартним витратам, наприклад: логістика, маркетингові витрати та інші; кластер 3 найменший кластер, до якого потрапляють аномальні транзакції (рисунок 3.2).

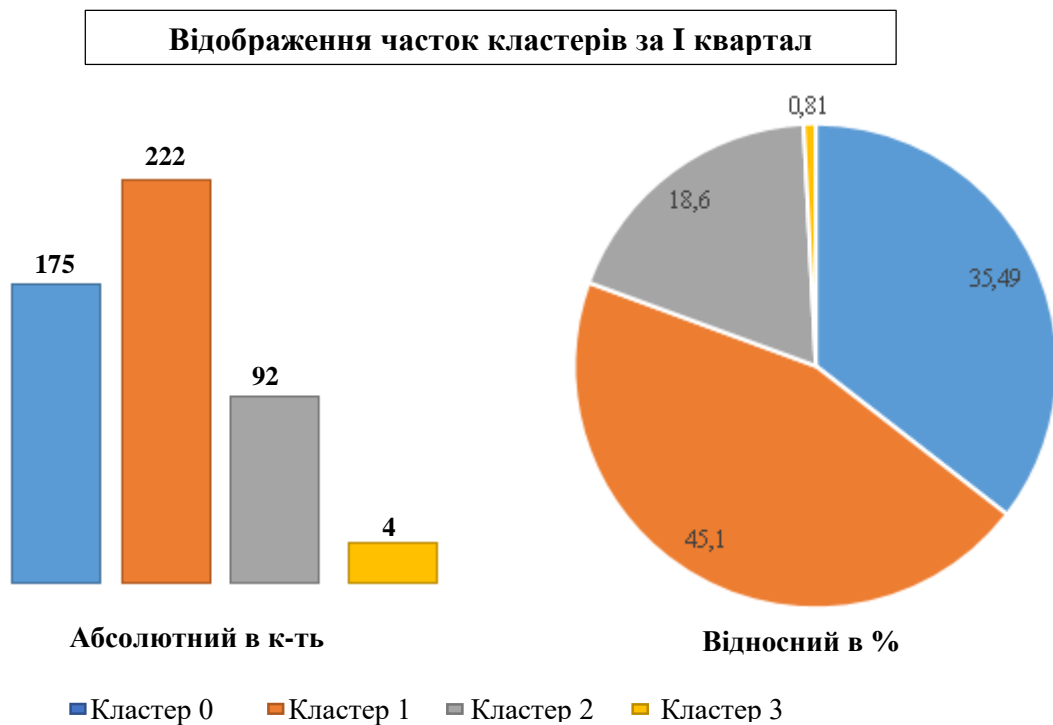

Рис. 3.2 Статистика результатів кластеру K-means

Примітка: Розроблено автором за даними

Особливу увагу привернув кластер, який містить найменшу кількість транзакцій. У нього увійшли операції з високими сумами для певної категорії, яка в інших випадках характеризувалася значно нижчими показниками. Наприклад, записи з ID 32 та 67 належать до категорії "Нарахування премії". У цій категорії більшість операцій мають відносно невеликі суми, такі як 2000 гривень, що відповідає звичайним розмірам премій. Однак ID 132, 219, 467, 681 мали суми у 15 000 гривень, що суттєво перевищує середні значення для цієї

категорії. Такі операції викликають підозру, оскільки їх суми є аномально високими, що може вказувати на можливе шахрайство або помилку.

Інші записи, такі як касові ордери, рахунки на оплату праці були розподілені по кластерах з більшим числом записів. Це свідчить про те, що їхні характеристики є типовими та не викликають значного інтересу з точки зору ризиків. Наприклад, записи видаткові касові ордери із сумою 200 гривень чи надходження товарів на 5000 гривень належать до категорій із передбачуваними значеннями, що не привертають уваги в контексті управління ризиками.

Після впровадження системи кластеризації в аудиторську фірму її можна налаштувати як автоматизований інструмент, що постійно аналізуватиме нові фінансові операції. Кожного разу, коли нові дані надходять у систему — це можуть бути щоденні або щотижневі транзакції — алгоритм кластеризації автоматично оброблятиме ці операції, порівнюючи їх із вже існуючими транзакціями в базі даних. Процес групування (кластеризації) ґрунтуватиметься на певних характеристиках транзакцій, таких як сума операції, дата, категорія витрат, тип рахунку або навіть місце здійснення операції. Таким чином, алгоритм створюватиме групи (кластери) транзакцій, які мають подібні атрибути.

Наприклад, якщо значна кількість транзакцій має однакові суми та здійснюється за тим самим шаблоном (наприклад, регулярні платежі певним постачальникам або виплати зарплат), то ці транзакції формуватимуть окремий кластер. Інші кластери можуть бути створені на основі різних типів операцій або більш дрібних платежів, які також мають схожі атрибути. Це дає змогу системі автоматично відсівати "нормальні" транзакції, які не потребують детального аудиту.

Таким чином, алгоритм не тільки групує транзакції, але й виявляє аномалії, що можуть бути першою ознакою шахрайства, помилок у фінансовій звітності або неправомірної діяльності. Усі транзакції, які не підпадають під встановлені класифікації, будуть помічені як такі, що потребують більш детального розслідування.

Для аудитора це означає, що він отримує інструмент, який самостійно фільтрує великі масиви даних і зосереджує увагу лише на тих транзакціях, які дійсно потребують перевірки. Це значно скорочує час, який аудитор витрачає на аналіз всієї звітності компанії вручну, і дозволяє йому зосередитися на найважливіших і найбільш ризикованих аспектах діяльності. Як і всі методи даний спосіб буде мати свої недоліки та переваги наведені у таблиці 3.8

Таблиця 3.8

Переваги та недоліки використання кластеризації для управління аудиторськими ризиками

Переваги	Недоліки
Автоматизація процесів – значно зменшується час, необхідний для аналізу великих обсягів даних.	Чутливість до якості даних – погано підготовлені або неповні дані можуть призвести до неточних результатів.
Ідентифікація нетипових транзакцій – кластеризація дозволяє виділити операції, що значно відрізняються від інших.	Вимога технічних знань – застосування кластеризації вимагає спеціалістів з аналізу даних і роботи з ШІ.
Зниження людського фактора – алгоритми забезпечують об'єктивність аналізу.	Відсутність пояснень результатів – алгоритм може показати результат, але не пояснити причини кластеризації.
Гнучкість у налаштуванні – алгоритм можна адаптувати під конкретні вимоги підприємства.	Можливість неправильного визначення кластерів – вибір невідповідної кількості кластерів може вплинути на точність аналізу.
Можливість інтеграції з іншими системами – легко інтегрується в існуючі інформаційні системи.	Залежність від параметрів алгоритму – результати залежать від початкових умов і параметрів.

Примітка: Розроблено автором за даними

Загалом, кластеризація є перспективним методом, що має великий потенціал для вдосконалення процесів управління ризиками. Але для максимального використання її переваг потрібно поєднувати цей метод з іншими аналітичними інструментами та підходами, забезпечуючи комплексний контроль за фінансовою діяльністю.

Кластеризація як метод управління аудиторськими ризиками є потужним інструментом, що поєднує можливості штучного інтелекту з глибоким аналізом фінансових даних. Її основна перевага полягає у здатності швидко обробляти великі обсяги даних і знаходити нетипові транзакції, що можуть бути свідченням шахрайства або інших ризиків. У сучасному світі, де обсяги інформації постійно зростають, а складність бізнес-процесів ускладнює ручний аналіз, кластеризація стає незамінним помічником для аудиторів.

Висновки до розділу 3

У результаті дослідження управління аудиторськими ризиками з метою їх мінімізації сформульовано такі висновки:

1. Управління аудиторськими ризиками має ґрунтуватися на комплексному підході, що охоплює визначення та оцінку ризиків, а також застосування превентивних і коригувальних заходів. Такий підхід дозволяє оперативно реагувати на ризикові чинники, підвищуючи ефективність усього аудиторського процесу.

2. Інтеграція ризик-менеджменту, внутрішнього аудиту та передових технологій сприяє формуванню прозорого та надійного бізнес-середовища. Такий підхід підвищує довіру користувачів фінансової інформації до результатів аудиту, забезпечує стабільність процесів та мінімізує вірогідність виникнення суттєвих викривлень, водночас оптимізуючи витрати часу і ресурсів аудитора.

3. Застосування сучасних цифрових інструментів та штучного інтелекту розширює можливості управління аудиторськими ризиками. Зокрема, використання методу кластеризації K-means дозволяє автоматизовано групувати

подібні транзакції чи господарські операції у кластери, ідентифікуючи у такий спосіб нетипові або потенційно шахрайські операції, які могли б залишитися поза увагою аудитора. Це забезпечує більш глибокий аналіз даних, підвищує точність виявлення відхилень, прогнозує тенденції та своєчасно сигналізує про необхідність удосконалення контрольних заходів.

Таким чином, застосування комплексних управлінських, аналітичних та технологічних інструментів, у тому числі залучення штучного інтелекту та методу кластеризації K-means, є перспективним напрямом підвищення надійності, результативності та ефективності управління аудиторськими ризиками.

ВИСНОВКИ

Результатом проведеного дослідження кваліфікаційної роботи на тему «Аудиторський ризик і способи його мінімізації» є теоретичне узагальнення, аналіз існуючих підходів та розробка рекомендацій щодо ефективного управління аудиторськими ризиками у сучасних умовах господарювання. Отримані науково-практичні результати дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз аудиторського ризику продемонстрував його складну багатокомпонентну природу, що включає властивий ризик, ризик контролю та ризик невиявлення. Ці елементи формують загальну картину загроз для аудитора й потребують системного підходу до їх ідентифікації та оцінювання.

2. Класифікація аудиторських ризиків і чинників впливу дозволила виробити підґрунтя для управління ними. Виокремлення внутрішніх та зовнішніх чинників дає змогу аудитору не лише оцінювати рівень ризику, а й цілеспрямовано впливати на нього за допомогою ефективних профілактичних та компенсаційних дій.

3. Запровадження ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті сприяє концентруванню зусиль на найуразливіших ділянках діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє оптимізувати використання ресурсів, підвищувати якість внутрішнього контролю та мінімізувати ймовірність невиявлення суттєвих викривлень.

4. Методичні підходи до оцінювання аудиторського ризику мають бути гнучкими та мультиінструментальними: поєднувати кількісні та якісні методи, інтегрувати анкетування, експертні оцінки, математичні моделі, а також техніки аналізу великих даних. Це забезпечує комплексний характер оцінки та підвищує точність прогнозування ризиків.

5. Сучасні умови діджиталізації облікової і аудиторської інформації надають нові можливості для управління аудиторськими ризиками. Застосування цифрових інструментів, зокрема штучного інтелекту, машинного

навчання та кластеризації методом K-means, дозволяє ефективніше аналізувати великі обсяги даних і оперативно виявляти нетипові транзакції та аномалії.

6. Використання методу кластеризації K-means дає змогу групувати фінансові операції за спільними ознаками, виявляти приховані закономірності та швидко визначати сфери підвищеного ризику. Це сприяє своєчасному реагуванню аудитора на потенційні загрози та підвищенню ефективності аудиторських процедур.

7. Інтеграція ризик-менеджменту у внутрішній аудит та використання інноваційних технологій сприяють підвищенню надійності висновків аудитора, збільшенню рівня довіри до фінансової звітності та оптимізації трудових і часових витрат на проведення аудиту.

8. Розробка рекомендацій з управління аудиторськими ризиками та їх мінімізації дозволяє аудитору посилювати контрольні заходи, удосконалювати методи оцінювання, упроваджувати сучасні ІТ-рішення і зрештою, забезпечувати високу якість аудиторських послуг.

На основі проведеного дослідження сформовано узагальнене бачення природи аудиторських ризиків та ефективних способів їх мінімізації. Виявлено ключові чинники, що впливають на рівень ризиків, визначено актуальні підходи до їх оцінювання та інструментарій, який дозволяє підвищити точність і оперативність аналітичних процедур. Запровадження ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті та використання інноваційних технологій, зокрема кластеризації методом K-means, розширює можливості ідентифікації нетипових транзакцій та скритих закономірностей. Це дає підстави для подальшого поглиблення теоретичних досліджень та практичної реалізації механізмів управління аудиторськими ризиками у сучасних умовах господарювання.

